

πατὴρ αὐτοῦ τάσσεται συντετμημένη ἢ λατινικὴ λέξις quon-
dam (q^m Jacomo).

« Ἐν ἔτει 1549 φαίνονται εἰς τὰ αὐτὰ πρακτικὰ ὁ Γεώργιος
καὶ ὁ Μπένος, ἦτοι Βενέδικτος. Τῷ δ' αὐτῷ ἔτει καὶ οἱ Dimo
Trivoli q^m Stamo, Dimo q^m Giacomo, ἀμφότεροι ἀποτελέ-
σαντες μέρος τοῦ ἑκατονταπεντηκονταμελοῦς Συμβουλίου τῶν
Εὐγενῶν.

« Ταῦτα καὶ μόνον εἰμὶ ἐν θέσει νὰ γνωρίζω περὶ Τριβωλῶν
εἰς ἀρχαίαν ἐποχὴν ἀκμαστάντων. Ἡ δὲ μετὰ τὸν Ἰάκωβον
σειρὰ τῶν μελῶν τῆς ἐν λόγῳ οἰκογενείας πρέπει τὸ νῦν πρῶ-
τον νὰ καταστρωθῇ ἐκ τῶν περισωθέντων ἐγγράφων τοῦ Ἀρ-
χειοφυλακείου ».

Κατὰ τάνωτέρω εἰρημένα εἶνε προφανεστάτη ἢ καταγωγὴ
ἐκ Σπάρτης τοῦ Δημητρίου Τριβώλη, τοῦ γενάρχου τοῦ ἐν
Κερκύρα ὁμωνύμου οἴκου. Διὸ λίαν παράδοξα φαίνονται τὰ
γραφέντα ὑπὸ τοῦ κ. Λουδοβίκου Ippavitz, ὅστις ἐν τῇ περὶ
Κερκύρας συγγραφῇ αὐτοῦ ἐν τῷ πίνακι τῶν εὐγενῶν τῆς νή-
σου οἴκων, ὃν ἄλλως ἀντέγραψεν ἐκ τοῦ γνωστοῦ περὶ Κερκύ-
ρας πονήματος τοῦ Ἀνδρέου Μαρμαρᾶ, μνημονεύων καὶ τοῦ
οἴκου Τριβώλη ὑποσημειώνει τάδε: Antica e nobile famiglia
oriunda da Genova e non da Sparta, come taluno aveva er-
roneamente pubblicato¹. Ὁ taluno δὲ οὗτος, ὃν οὕτως εἰρωνι-
κῶς ὑπαινίσσεται ὁ Ippavitz, εἶνε ὁ Legrand!

22.

1476-.....— Γεώργιος Ἑρμώνυμος.

Ὁ Γεώργιος Ἑρμώνυμος εἶνε τῶν πολυγραφεστάτων βιβλιο-
γράφων ἐν τοῖς χρόνοις τῆς Ἀναγεννήσεως τῶν γραμμάτων,

¹ *Luigi Ippavitz Corcira antica e moderna*. Ἐν Βενετίᾳ. 1901 σ. 78.
Τὴν ἀνακοίνωσίν ταύτην ὀφείλω εἰς τὸν κ. Λαυρέντιον Βροκίνην.

ῆς καὶ μετέσχε δραστηριώτατα ὡς διδάσκαλος τῆς ἑλληνικῆς, ἣν παρ' αὐτοῦ ἐδιδάχθησαν σὺν τοῖς ἄλλοις ὁ Reuchlin καὶ ὁ Γουλιέλμος Βουδαῖος (Budé), οὗ τὸ ὄνομα εἰς Βοδέτον μετέγραψεν ὁ Ἑρμωνύμος¹. Κυρίως δ' ἔδρασεν ἐν Γαλλίᾳ, ἐλθὼν εἰς Παρισίους τῷ 1476, ὅπου πρῶτος ἐδίδαξε τὴν ἑλληνικὴν, πλείστους κώδικας ἐκγράψας καὶ ὑπάρξας τῶν πρώτων συντελεσάντων εἰς τὴν ἐν Παρισίοις διάδοσιν ἑλληνικῶν χειρογράφων². Διὸ οὐκ ὀλίγοι ὑπῆρξαν οἱ πραγματευθέντες τὰ κατ' αὐτὸν ὡς διδάσκαλον τῆς ἑλληνικῆς καὶ βιβλιογράφον³. Μετὰ δὲ ταῦτα ὡς τὸ πλεῖστον διὰ βραχέων ὑπ' ἄλλων περὶ τοῦ Γεωργίου Ἑρμωνύμου γραφέντα ἠξίωσεν αὐτὸν ὡς βιβλιογράφον εἰδικῆς μονογραφίας ὁ κ. Ἑρρίκος Ομόντ⁴. Ἡ κατὰ πάντα ἐξάίρετος αὕτη πραγματεία μὲ ἀπαλλάσσει μακροτέρου

¹ Ἴδε τὸ σημείωμα ἐν φ. 184^α τοῦ ἐν τῇ Πανεπιστημιακῇ βιβλιοθήκῃ τῆς ἐν Ἀγγλίᾳ Κανταβριγίας Τετραευαγγέλιου τοῦ φέροντος τὸν ἀριθμὸν LI-II 13, ἔχον ὡδε: *Ἐπιλειώθη ἡ παροῦσα βίβλος τῶν ἁγίων εὐαγγελίων ἐν τῇ Γαλλίᾳ, ἐν τῇ πόλει τοῦ Παρισίου, δαπάναις Γουλιέλμου Βοδέτου τοῦ Παρισίως. Εἰς δὲ τοὺς ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Ἑρμωνύμου διδασκόμενους οὐκ ὀρθῶς τάσσει καὶ τὸν Μελάγχθωνα ὁ κ. Σάθας ἐν Νεοελληνικῇ Φιλολογίᾳ σ. 69, καθ' ἃ παρετήρησεν ἤδη ὁ Ἀνδρόνικος Δημητρακόπουλος (Ἐπανορθώσεις σφαλμάτων παρατηρηθέντων ἐν τῇ Νεοελληνικῇ Φιλολογίᾳ τοῦ Κ. Σάθα. Τεργέστη. 1872 σ. 10).*

² *Eugène Müntz et Paul Favre La bibliothèque du Vatican au XVe siècle d'après des documents inédits. Ἐν Παρισίοις. 1887 σ. VI.*

³ *Börner De doctis graecis. Ἐν Λειψίᾳ. 1750 σ. 192 κ. ε. — Fabricius Bibliotheca graeca ἐκδ. Harles Τόμ. IA' σ. 635. — Ζαβίρα Νέα Ἑλλάς ἐκδ. Γ. Κρέμου. Ἀθήνησι. 1872 σ. 87 κ. ε. — Morelli Bibliotheca manuscripta σ. 124 κ. ε. — Bernhardt Grundriss der griechischen Litteratur ἐκδ. δ'. Τόμ. Α' σ. 751. — Σάθα Νεοελληνικὴ φιλολογία. Ἐν Ἀθήναις. 1868 σ. 67 κ. ε. — Egger L'Hellénisme en France. Ἐν Παρισίοις. 1869. Τόμ. Α' σ. 146. — Gardthausen Griechische Palaögraphie. Ἐν Λειψίᾳ. 1879 σ. 317, 323, 334. — Omonit Fac-similés des manuscrits grecs des XVe et XVIe siècles. Ἐν Παρισίοις 1887 σ. 12. — Legrand Bibliographie Hellénique... aux XVe et XVIe siècles. Ἐν Παρισίοις. 1903 σ. 94, 101, 102, 125, 158, 249, 343, 344, 396.*

⁴ Georges Hermonyme de Sparte, maître de Grec à Paris et copiste de manuscrits (1476) ἐν Mémoires de la Société d'Histoire de Paris et de l'île de France Τόμ. IB' (1885) σ. 65 - 98 μετὰ προσθηκῶν ἐν τῷ Bulletin τῆς αὐτῆς ἑταιρείας Τόμ. IG' (1886) σ. 110. Ἀμφότερα ταῦτα ἐξεδόθησαν καὶ εἰς ἴδιον τεύχος (Ἴδε ἄνωτέρω σ. 311 σημ. 2), φέρον ἴδιαν ἀρίθμησιν, εἰς δ' ἀναφέρονται αἱ κατωτέρω παραπομπαί.

λόγου περί τοῦ Γεωργίου Ἑρμωνύμου διὸ περιορίζομαι εἰς συνοψισμόν αὐτῆς, ὀλίγα μόνον συμπληρόνων.

Ὁ Γεώργιος Ἑρμώνυμος, ἴσως ἀδελφὸς τοῦ Χαριτωνύμου κατὰ τὴν ἀνωτέρω ἐκφρασθεῖσαν εἰκασίαν μου¹, ἐγεννήθη ἐν Σπάρτῃ κατ' ἄγνωστον ἔτος. Αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπονομάζει Σπαρτιάτην ἐν δυοσὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ γραφέντων κωδίκων, τῷ ὑπ' ἀριθ. LI - II - 13. Ἐσαγγελίῳ τῆς ἐν Κανταβριγία Πανεπιστημιακῆς βιβλιοθήκης, οὗ τὸ σημείωμα παρετέθη ἀνωτέρω², καὶ τῷ ὑπ' ἀρ. I 166 (160) Βαρβερινῷ κώδικι τοῦ Βατικανοῦ, ὅστις περιέχει τὰ Μεθ' Ὀμηρον τοῦ Κοίντου Σμυρναίου, οὗ ἐν φ. 241⁶ ἀναγινώσκομεν τάδε· [Ἐ]τελειώθη τουτὶ τὸ βυβλίον ποίησιν περιέχον· Κυίντου τοῦ Καλαβροῦ ἐπιστρέψαντός μου ἐξ Ἀλβιώνης τῆς Βρητανικῆς νήσου ἐν πόλει τοῦ Παρισίου ἐν τῇ Γαλλίᾳ. χειρὶ Γεωργίου Ἑρμωνύμου τοῦ Σπαρτιάτου, πεμφθέντος ὑπὸ τοῦ μεγίστου ἀρχιερέως Σίξτου τετάρτου ἐπ' ἐλευθερία τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς Ἰόρκης, ἔτει ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως αὐτος³, τρίτη φθίνοντος Ἑκατομβαιῶνος μηνὸς κατὰ Ἀθηναίους, ὃν Ἰούνιον ῥωμαῖστὶ καλοῦσιν⁴. Καὶ ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς δὲ καὶ ἀφιερῶσει τῶν λατινικῶν μεταφράσεων, ἃς ἐνίστε προσέθετεν εἰς τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἀντιγραφόμενα ἑλληνικὰ κείμενα⁵, ἔγραφεν ἐνίστε τὸ Sparlanus⁵.

Ἄλλως δ' ἐν τοῖς πλείστοις τῶν ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Ἑρμωνύμου γραφέντων κωδίκων πλὴν τῶν προμνημονευθέντων δύο, οὐ μόνον ἡ πόλις ἐν ἣ ἐγράφησαν καὶ τὸ ἔτος δὲν σημειοῦται, ἀλλ' οὐδ' αὐτὸ αὐτοῦ τὸ ὄνομα φέρεται. Ἄλλ' οὐχ ἥττον διαγινώσκονται εὐκόλως ἐκ τοῦ ἰδιορρυθμοῦ χαρακτηῆρος τῆς γραφῆς αὐτοῦ, ἐν ἣ χαρακτηριστικὰ εἶνε ἰδίως τὰ γράμματα γ, κ,

¹ Ἴδε ἀνωτέρω σ. 309.

² Ἴδε ἀνωτέρω σ. 326 σημ. 1.

³ *Omoné* Georges Hermonyme σ. 7.

⁴ Αὐτόθι σ. 6.

⁵ Αὐτόθι σ. 25.

ν, ς καὶ τὸ κεφαλαῖον Π¹. Ἀλλὰ καὶ ἄλλο τι γνώρισμα ἔχουσιν οἱ ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Ἑρμωνύμου ἐκγραφέντες κώδικες, μὴ σημειωθὲν ὑπὸ τοῦ κ. Omont. Συνίσταται δὲ τοῦτο εἰς τὴν ἰδιάζουσαν δήλωσιν τῶν τετραδίων καὶ τῶν φύλλων. Οὕτως ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ Ἑρμωνύμου, καθ' ἃ γίνεται δῆλον ἐκ τῆς χαρακτηριστικῆς αὐτοῦ γραφῆς, γραφέντι ὑπ' ἀρ. 41 κώδικι τῆς Ἀστικῆς βιβλιοθήκης τῆς Γενεύης εἶδον σημειούμενα τὰ τέσσαρα πρῶτα φύλλα ἐκάστου τετραδίου ἐν τῇ κάτω ᾧα ᾧδε: φύλλ $\bar{a}^{\text{ον}}$ τοῦ α^{δ} , φύλλ $\bar{\beta}^{\text{ον}}$ τοῦ α^{δ} , φύλλ $\bar{\gamma}^{\text{ον}}$ τοῦ α^{δ} , φύλλ $\bar{\delta}^{\text{ον}}$ τοῦ α^{δ} καὶ ἔπειτα ὁμοίως τὰ τέσσαρα πρῶτα φύλλα τοῦ $\beta^{\text{ον}}$, τοῦ $\gamma^{\text{ον}}$ καὶ καθεξῆς. Τὸ αὐτὸ δὲ παρετήρησα καὶ ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 642 κώδικι τῆς Ἀστικῆς βιβλιοθήκης τῆς Βέρνης. Συνηθεστέρα δὲ εἶνε ἢ διὰ τοῦ $\bar{\alpha}^{\text{ον}}$ $\bar{\beta}^{\text{ον}}$ ἐν τε τῇ ἀρχῇ καὶ τῷ τέλει ἐκάστου τετραδίου ἐν τῇ κάτω ᾧα δήλωσις αὐτῶν. Τοῦτο ἐσημείωσα ἐν τοῖς κώδιξι 642 καὶ 703 τῆς Ἀστικῆς βιβλιοθήκης τῆς Βέρνης καὶ ἐν τῷ κώδικι 340 τῆς βιβλιοθήκης Vadiana τοῦ ἐν Ἑλβετία Sⁱ Gallen, ὅπου ὁ τοιοῦτος τρόπος τῆς δηλώσεως τῶν τετραδίων περιορίζεται μόνον εἰς τὸ πρῶτον καὶ δεύτερον. Ἐνίοτε δὲ οἱ ἀριθμοὶ οἱ δηλωτικοὶ τῶν τετραδίων εἶνε χρυσοί, ὡς ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 629 κώδικι τῆς ἐν Βέρνη βιβλιοθήκης.

Ἐνεκα δὲ τῆς ἐκ τῶν πλείστων βιβλιογραφικῶν σημειωμάτων ἀπουσίας εἰδήσεων περὶ τῆς πόλεως καὶ τοῦ χρόνου τῆς γραφῆς τῶν κωδίκων ἐκάστων δυσκόλως δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν τοὺς διάφορους τόπους διαμονῆς καὶ τὰ διάφορα στάδια τοῦ βίου τοῦ Ἑρμωνύμου, ἰδίως μετὰ τὴν εἰς Παρισίους ἄφιξιν. Καὶ πρὸ αὐτῆς μὲν διέτριβεν ἐν Ῥώμῃ, ἄγνωστον ἀπὸ τίνος ἔτους μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ πάπα Σίξτου Δ', ὅπου εὑρίσκομεν αὐτὸν τῷ 1476. Κατὰ τὸ ἔτος δ' ἐκεῖνο ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ πάπα εἰς Ἀγγλίαν, ὅπως διενεργήσῃ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἰόρκης Γεωργίου Nevill, ἀδελφοῦ τοῦ κό-

¹ Αὐτόθι σ. 11.

μιτος τοῦ Warwick, ὃν ὁ βασιλεὺς Ἐδουάρδος Δ' ἐκράτει δεσμώτην ἀπὸ τεσσάρων ἐτῶν. Εἰς τὴν ἀποστολὴν δ' ἐκείνην τοῦ Ἑρμωνύμου ἀναφέρεται καὶ ἡ πρὸς Γεώργιον Παλαιολόγον τὸν Δισύπατον ἐπιστολὴ τοῦ Ἀνδρονίκου Καλλίστου ἢ ἐκδοθεῖσα ὑπὸ τοῦ Boissonade¹. Κατορθώσας δ' ὁ Ἑρμώνυμος τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς Ὑόρκης, ἀνεχώρησεν ἐξ Ἀγγλίας τὸ αὐτὸ ἔτος 1476 διὰ Βρυξελλῶν εἰς Παρισίους, ἀφ' οὗ πρότερον συκοφαντηθεὶς ἐφυλακίσθη².

Ἐγκατάσταθεις δ' ἐν Παρισίοις ἀπὸ τοῦ 1476 καὶ ἐπωφελούμενος τὴν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ καθυστέρησιν τῆς ἐκτυπώσεως ἐλληνικῶν βιβλίων, ἧτις μόλις τῷ 1507 ἤρξατο τὸ πρῶτον, ἀνέλαβε τὴν ἀντιγραφὴν καὶ προμήθειαν ἐλληνικῶν χειρογράφων, ἐλθὼν εἰς σχέσιν πρὸς πολλοὺς Γάλλους λογίους. Τούτων ἐπιφανέστατος ὑπῆρξεν ὁ Γουλιέλμος Βουδαῖος, ὁ δεύτερος μετὰ τὸν Reuchlin διαπρεπὴς μαθητὴς τοῦ Ἑρμωνύμου, εἰ καὶ κατὰ τὴν ἰδίαν τοῦ Βουδαίου ὁμολογίαν ὁ Ἑρμώνυμος δὲν εἶχε τὴν σοφίαν ἣν ἐπετήδευεν ἐπιδεικτιῶν, οὐδ' ὠφέλησε τὸν μαθητὴν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς ἐλληνικῆς ὅσον ὁ ἔπειτα μεταβὰς εἰς Παρισίους Ἰωάννης Λάσκαρις³.

Μέχρι τίνος δὲ χρόνου διέτριψεν ἐν Παρισίοις ὁ Ἑρμώνυμος καὶ πότε ἀπέθανε δὲν γινώσκομεν. Διαμένων δ' ἐν Παρισίοις ἔγραψε πλείστους κώδικας, ὧν σώζονται νῦν ὑπὲρ τοὺς ἑξήκοντα. Οἱ πλείστοι δ' αὐτῶν ὑπῆρξαν τὰ πρῶτα κείμενα τὰ χρησιμεύσαντα εἰς τοὺς λογίους τῶν Παρισίων πρὸς μελέτην τῆς ἐλληνικῆς. Ποικιλώτατον δὲ εἶνε τὸ περιεχόμενον αὐτῶν, ἔργα τοῦ Ἡσιόδου, τοῦ Φωκυλίδου, τοῦ Αἰσχύλου, τοῦ Εὐριπίδου, τοῦ Θουκυδίδου, τοῦ Ξενοφῶντος, τοῦ Δημοσθένους, τοῦ Αἰσχίνου, τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ Πλουτάρχου, τοῦ Ἰπποκρά-

¹ Anecdota graeca Τόμ. Ε' σ. 120 κ. ἐ. Ἴδε αὐτὴν καὶ παρὰ τῷ *Migne* Τόμ. ΡΞΑ' σ. 1017 κ. ἐ.

² *Omont* Georges *Hermonyme* σ. 6-7.

³ Αὐτόθι σ. 8-9.

τους, τοῦ Γαληνοῦ, Κοίντου τοῦ Σμυρναίου, τὰ γεωγραφικά Διονυσίου τοῦ Ἀλεξανδρέως, Εὐαγγέλια, συγγραφαὶ τῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας, γραμματικά καὶ λεξικά ¹.

Τῶν κωδίκων τούτων τεσσαράκοντα τρεῖς καὶ μόνον σώζονται τὴν σήμερον ἐν Παρισίοις, οἱ δὲ λοιποὶ εἶνε διεσπαρμένοι ἐν διαφόροις βιβλιοθήκαις, τρεῖς μὲν ἐν ἐπαρχιακαῖς πόλεσι τῆς Γαλλίας, ἑπτὰ ἐν Λουγδούνῳ τῆς Ὀλλανδίας, ἑπτὰ ἐν Ἑλβετίᾳ καὶ ἑπτὰ ἐν Ἀγγλίᾳ.

Εἶνε δὲ οἱ ὑπὸ τοῦ Ομοῦ διαγνωσθέντες καὶ ἀναγραφέντες οὗτοι κώδικες οἱ ἑξῆς·

Ἐν τῇ Ἐθνικῇ βιβλιοθήκῃ Παρισίων ἑλληνικοὶ κώδικες οἱ ὑπ' ἀρ. 45, 55, 59, 98, 99, 100, 108-111, 327, 403, 932, 972, 1103, 1298, 1637, 1638, 1645-7, 2071, 2330, 2564, 2586, 2587, 2609, 2628, 2732, 2813, 2908, 2966, 3004, 3049, 3051, ὁ τοῦ τμήματος τῶν χειρογράφων Coislin 353, οἱ τοῦ ἑλληνικοῦ παραρτήματος (Supplement grec) 165, 167, 239, 542, 558 καὶ οἱ λατινικοὶ 7432 (φ. 270-5) καὶ 1707. — Ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Ὀπλοθήκης (Arsenal) τῶν Παρισίων 814 [1139] καὶ 8414. — Ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ καρδινάλιου Μαζαρίνου ἐν Παρισίοις οἱ κώδικες 208 καὶ 727. — Ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Ἰνστιτούτου ἐν Παρισίοις ὁ κώδιξ 3. — Ἐν τῇ Ἀστικῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ γαλλικοῦ Albi ὁ κώδιξ 71. — Ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Ιατρικῆς σχολῆς τοῦ γαλλικοῦ Montpellier ὁ κώδιξ 415. — Ἐν τῇ Δημοσίᾳ βιβλιοθήκῃ τοῦ ὀλλανδικοῦ Λουγδούνου ὁ κώδιξ 51, ὁ ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Vulcanius κώδιξ 2, οἱ ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Vossius gr. 2, 24, 39, 53, 61, 65, 68, 71 εἰς φύλλον καὶ 74 εἰς τέταρτον καὶ ὁ ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Σκαλιγέρου κώδιξ 71. — Ἐν τῇ Πανεπιστημιακῇ βιβλιοθήκῃ τῆς ἑλβετικῆς Βασιλείας ὁ κώδιξ A, IX, 24. — Ἐν τῇ Ἀστικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Βέρνης οἱ κώδικες 287, 629, 642, 703. —

¹ Αὐτόθι σ. 10.

Ἐν τῇ Ἀστικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Γενεύης ὁ κῶδιξ 41. — Ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ Vadiana τοῦ ἐλβετικοῦ St Gallen ὁ κῶδιξ 340. — Ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Βρεττανικοῦ μουσείου ὁ Βουρνειανὲς κῶδιξ 76 καὶ οἱ Ἀρλείανοι 3346 καὶ 3348 (λατινικοί). — Ἐν τῇ Πανεπιστημιακῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Κανταβριγίας οἱ κώδικες Kx v. 35, Kx vi 23, LI ii 13. — Ἐν τῇ Βοδληϊανῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἀγγλικοῦ Ὁξωνίου ὁ Miscellaneus 154 καὶ ὁ Canonicianus gr. 33. — Ὁ ἄλλοτε ἐν τῷ ἀγγλικῷ Asburnham place κῶδιξ Barrois 293. — Ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ λόρδου Philipps ἐν Cheltenham τῆς Ἀγγλίας ὁ κῶδιξ 1556. — Ἐν Ῥώμῃ ὁ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Βατικανοῦ Βαρβερινὸς I 166¹.

Ἐν τέλει σημειωθήτω, ὅτι ὁ κ. Omont ἐξέδωκε δύο πανομοιότυπα κωδίκων γραφέντων ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Ἑρμωνύμου, τοῦ φ. 72⁶ τοῦ κώδικος 972 τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων² καὶ τοῦ φ. 2^a τοῦ κώδικος 1647 τῆς αὐτῆς βιβλιοθήκης³

23.

1480. 1487.— Δημήτριος Ῥαοῦλ Καβάκης.—

Ἐμμανουὴλ Καβάκης.

Ὁ Δημήτριος Ῥαοῦλ Καβάκης ἔγραψε καὶ ἐκέκτητο

α) Τὸν ὑπ' ἀρ. 1293 Vaticanus graecus, χαρτῶν, περιέχοντα τὸν Θουκυδίδην καὶ τὰ Ἑλληνικά τοῦ Ξενοφῶντος καὶ φέροντα ἐν φ. 419^a τὸ σημείωμα τόδε: *Δημητρίου Ῥαοῦλ Καβάκη Σπαρτιάτου καὶ Βυζαντίου: ἐγράφη μετὰ τὴν τοῦ*

Omont Georges Hermonyme σ. 13 μετὰ συμπληρωμάτων ἐκ τῶν **Τοῦ αὐτοῦ** Addenda ἐν τῷ Bulletin de l'Histoire de Paris et de l'Île de France Τόμ. ΙΓ' (1886) σ. 110-113.

¹ *Omont* Georges Hermonyme σ. 12.

² *Omont* Fac-similés des manuscrits grecs des XVe et XVIe siècles. Ἐν Παρισίῳ. 1887 Πίναξ 22.

Βυζαντίου ἄλωσιν, ἔτος κζ': (= 1486): οὐ καληγράφος ἀλλ' ἐξ αρχοντικῆς τάξεος συκλητικῆς: ἐν Ῥώμῃ: ἐγγραφή¹:

β') Τὸν πρὸς τὸν ἀνωτέρω κώδικα συνδυαζόμενον Vaticanus graecus 988, περιέχοντα ὁμοίως τὰ Ἑλληνικὰ τοῦ Ξενοφῶντος, ἐν ᾧ φέρεται ἐν φ. 1^a τὸ σημείωμα Δημήτριος Ἑλλήν Λακεδαιμόνιος. Τὸ αὐτὸ δὲ σημείωμα ἐπαναλαμβάνεται καὶ ἐν τέλει Εὐχῆς πρὸς τὸν ἥλιον, γεγραμμένης ἐπὶ τοῦ ἐμπροσθίου μέρους φύλλου ἀγράφου προηγουμένου τῶν Ἑλληνικῶν². Εὑρηται δ' ἡ εὐχὴ αὕτη καὶ ἐν φ. 2^x τοῦ Μοναχείου κώδικος CCXXXVI, περὶ οὗ ὁ λόγος κατωτέρω.

γ') Τὸν Vaticanus Graecus 1359, περιέχοντα τὸν Ἡρόδοτον³. Ἐν αὐτῷ εὑρηται ἐν φ. 491^b τὸ σημείωμα τότε Πληροσμένου τοῦ τρίτου ἔτους τοῦ πάπα ἠνιζεσίου⁴, ἔχωμεν ἐν τῇ Ῥώμῃ χρόνους κα. Ἐν δὲ τῷ φ. 486^b ἀναγινώσκομεν τάδε: Δημητρίου Ῥαοῦλ Καβάκη Σπαρτιάτου καὶ Βυζαντίου: Ἐγγραφή ἐν Ῥώμῃ ἐν ᾧ χρόνῳ (ἄνωθεν ἔτει) Ὀιρωντιῳ Τούρκοι κατέλαβον. Κάτωθεν δὲ τοῦ σημειώματος τούτου, ὅπερ φαίνεται ἀναθεωρηθὲν, ἐγράφησαν ἐκ νέου καθαρώτερον τάδε: Ἐγγραφή ἐν Ῥώμῃ ἐν ᾧ ἔτει Ὀιρωντιῳ Τούρκοι κατέλαβον⁵. Ἐπονται δ' ἐν τέλει τοῦ κώδικος ἐν μὲν φ. 486^b «Δημητρίου εὐχῆ περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἡμέρας», ἐν δὲ φ. 487^b «Δημητρίου πρὸς τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν» κτλ. Ταῦτα δὲ προσετέθησαν κατόπιν

¹ *De Stefani* I Codici Vaticani delle Elleniche di Senofonte ἐν τοῖς Studi Italiani di filologia classica Τόμ. Θ' (1901) σ. 238. Μετὰ τινῶν μικρῶν διαφορῶν καὶ παρὰ *Nolhae* (La bibliothèque de Fulvio Orsini. Ἐν Παρισίοις. 1887 σ. 147), ὅστις οὐκ ὀρθῶς λέγει τὸν κώδικα γραφέντα τῷ 1479 ἀντὶ τοῦ 1480.

² *De Stefani* ἐνθ' ἄν. — *P. de Nolhae* ἐνθ' ἄν.

³ *Gardthausen* Griechische Paläographie σ. 319.

⁴ ἠνιζεσίου κατὰ τὴν ἐπισταλτασάν μοι ἀνάγνωσιν τοῦ διδάκτορος κ. Ἰωάννου Mercati: ἠνιζεσίου *Nolhae*.

⁵ Τοῦ σημειώματος τούτου μνείαν ἀπλήν ποιεῖται ὁ *Legrand* Cent. dix lettres grecques de François Filelfe. Ἐν Παρισίοις 1892 σ. VIII, τὸ δὲ κείμενον τῶν σημειωμάτων ἀπέστειλέ μοι προθύμως κατ' ἐμὴν παράκλησιν ὁ ἐν τῇ Βατικανικῇ βιβλιοθήκῃ διδάκτωρ κ. Mercati, διαφέρον ἐν τισὶ τῆς ἐκδόσεως παρὰ τῷ *Nolhae* ἐνθ' ἄν. σ. 146.

δι' μέλανος ὠχροτέρου. Πιθανῶς δὲ τὸ σημείωμα πληρουμέ-
 νου κτλ. ἀναφέρεται εἰς τὸν χρόνον τῆς προσθήκης ταύτης,
 ὄχι δὲ τῆς γραφῆς τοῦ ὄλου κώδικος μέχρι τοῦ φ. 486⁶»¹.
 Κατὰ ταῦτα ὁ μὲν ὄλος κώδιξ ἐγράφη τὸ ἔτος τῆς ὑπὸ τῶν
 Τούρκων ἀλώτεως τοῦ Ὑδροῦντος, ἤτοι τῷ 1480, ὡς ὀρθῶς ση-
 μειόνουσιν ὁ Legrand² καὶ ὁ Nolhac³, τὰ δ' ἐν τέλει πρόσ-
 θετα μετὰ τοῦ σημειώματος πληρουμένου κτλ. ἐγράφησαν
 ἑπτὰ ἔτη κατόπιν, ἄρα τῷ 1487, πρὸς δ' ἔτος συμπίπτει τὸ
 τρίτον ἔτος τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Ἰννοκεντίου⁴, τοῦθ' ὅπερ δὲν
 παρέτήρησεν ὁ Legrand, συνταυτίζων τὰς χρονολογίας τῶν
 δύο σημειωμάτων. Ἐν δὲ τῷ μεταξύ τῶν ἐτῶν 1480 καὶ 1487
 χρόνῳ εὐρίσκομεν τὸν Δημήτριον ἐν Ῥώμῃ τῷ 1482 δανει-
 ζόμενον ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Βατικανοῦ κώδικα τοῦ Στρά-
 βωνος⁵.

δ) τὸν Vaticanus Graecus 173, περιέχοντα τὰ πρῶτα δέκα
 βιβλία τοῦ Στράβωνος καὶ τὰ Πυθαγορικά ἔπη τὰ καλούμενα
 χρυσᾶ, ὧν ἐν τέλει ἐν φ. 346⁶ εὔρηται τὸ ἐξῆς σημείωμα·
*Πληρουμένου τοῦ τρίτου ἔτους τῆς ἀρχιερατείας τοῦ πάπα ἡν-
 τζενοίου ἔχωμεν εἰς τὴν Ῥώμην ἀφ' ὧν ἤλθωμεν κα ἔτος: δη-
 μήτριος. Κατὰ ταῦτα ὁ κώδιξ οὗτος ἐγράφη τῷ 1487.*

Τὰ δ' ἐν τῷ Βατικανικῷ κώδικι λείποντα βιβλία τοῦ Στρά-
 βωνος, πρὸς δ' αὐτοῖς καὶ τὴν μονώδιαν τοῦ Γεμιστοῦ ἐπὶ

¹ Καὶ ταῦτα κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ διδάκτορος κ. Mercati.

² Ἐνθ' ἄν.

³ Ἐνθ' ἄν.

⁴ Nolhac Ἐνθ' ἄν.

⁵ Müntz καὶ Fabre La Bibliothèque du Vatican au XVe siècle. Ἐν Πα-
 ρισίοις. 1887 σ. 286. Ἡ περιωθηθεῖσα ἀπόδειξις τοῦ Δημητρίου περὶ τοῦ δανεισμοῦ
 ἐξεδόθη αὐτόθι οὐκ ἄνευ ἀνορθογραφῶν, πιθανῶς δὲ καὶ παραναγνώσεων, ἃς ἐπαν-
 ορθόνω ὡδε ἐν παρενθέσει· Ἐγὼ Δημήτριος Ῥαλλί (Ῥαούλ) ὁ Καβάβης (Καδά-
 κης) ἔλαβον παρὰ Βαρθαλωμέου βιβλίον τοῦ Στράβωνος διὰ χρόνον τὴν ἔχω, καὶ
 ἔφηκα (ἄφηκα;) καὶ ἐγὼ ἔτερον βιβλίον Στράβωνος (Στράβωνος) εἰς τὴν βιβλιοθή-
 κην πρὸς τὸν Δημήτριον δ φίλω (ὀφείλω) δὲ ἐγὼ νὰ γυρίσω τὸ βιβλίον τοῖς (τοῦ)
 Στράβωνος ὅπερ ἔλαβον καὶ λαβὴν (λαβεῖν) τὸ ἡμέτερον βιβλίον ὅπιον ἤφικα (ὀποσον
 ἄφηκα) εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Στράβωνος. Δημήτριος.

τῇ Ἑλένη Παλαιολογίνῃ, τῇ συζύγῳ τοῦ Μανουὴλ Παλαιολόγου, περιέχει

ε') Ὁ κώδιξ 3062 (H III. 125 Ms) τῆς ἐν Πάρμα Παλατινῆς βιβλιοθήκης, ἀνηκῶν ποτὲ εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Ἰωάννου Βερνάρδου de Rossi. Ἐν δὲ φ. 244^a τοῦ κώδικος εὔρηται τὸ σημείωμα *Δημητρίου Ἑλληνας*, εἰς ὃ δι' ἄλλης χειρὸς προσετέθη *Λακεδαιμονίου*¹.

Ἡ δὲ ταυτότης τοῦ γραφέως καὶ τὸ ὁμοιογενὲς τῶν σημειώσεων τῶν ἐγκατεσπαρμένων ἐν τῷ κειμένῳ ἀμφοτέρων τῶν κωδίκων ἔπεισαν τὸν Kramer, μελετήσαντ' ἄμφω τοὺς κώδικας χάριν τῆς ὑπ' αὐτοῦ παρασκευασθείσης ἐκδόσεως τοῦ Στράβωνος, ὅτι οἱ δύο οὗτοι κώδικες ἦσαν ποτὲ συνηνωμένοι καὶ συναπετέλουν τὸ ὅλον τῆς συγγραφῆς τοῦ γεωγράφου. Διὸ ἔγραψεν ἐν τῷ κενῷ ἐπὶ περγαμηνῆς παραφύλλῳ, φ. 1^a τάδε: *Romae, in bibliotheca Vaticana (Nº 173) asservatur codex, libros decem priores Geographiae Strabonianae continens, ejusdem formae, atque eadem in carta. eadem manu scriptus qua parmensis hic: et notularum in utroque passim textui additarum eadem est indoles; in fine denique Vaticani, sit ut hujus parmensis, descriptoris ac possessoris δημητρίου ἔλληνας legitur nomen ita ut duos hos codices conjunctos quedam fuisse, atque integrum Strabonis opus composuisse probabile sit.*

In volumine Vaticano praeter Straboniana exstant πυθαγορικά ἔπη τὰ καλούμενα χρυσᾶ ab eodem Demetrio scripta in quorum fine tum leguntur haec: πληρουμένου τοῦ τρίτου ἔτους τῆς ἀρχιερατείας τοῦ πάπα Ἰντζενσίου ἔχομεν εἰς τὴν ρώμην ἀφ' ὧν ἤλθομε κα ἔτος. Demetrium sub finem saeculi XV. vixisse, et pythagorica, atque haud dubie Straboniana quoque haec tertio pontificatus Innocentii VIII anno descri-

¹ *Martini* Catalogo di manoscritti greci esistenti nelle biblioteche Italiane. Tom. A' μέρ. α'. Ἐν Μεδιολάνῳ. 1893 σ. 199. Ὁ κώδιξ φέρει παρὰ τῷ Martini ἀριθμὸν 7 τοῦ Fondo De-Rossiano.

psisse, liquet. Quae confirmantur dicta quadam ad locum libri XIII à Demetrio adjecta, in qua Sixti II et bibliothecae vaticanae ab eo institutae mentio fit. Dicit enim· ὡςπερ οἱ πρὸ σίστου τοῦ πάππα ἀρχιεροῖς. συνήξαν μὲν, ἔμενον δὲ ἄχρηστα· ἀλλ' οὕτως καὶ ταῦτα εἰς φῶς ἤγαγεν, φιλανθρωπος ποιὸν, μετὰ τῶν ἄλλων καὶ πρὸς ταῦτα· καὶ τὴν ἔνδοξον βιβλιοθήκην ἔτελίσειεν.

Gustavus Kramer prussianus¹.

Ἡ λέξις prussianus τῆς ὑπογραφῆς εἶνε διαγεγραμμένη καὶ ἀνώθεν αὐτῆς δι' ἄλλης χειρὸς εἶνε γεγραμμένον borussus. Τίς δὲ ἡ χεὶρ αὕτη γίνεται δῆλον ἐκ τοῦ διὰ κοκκίνων γραμμάτων παρατεθειμένου σημειώματος 26 Jun. 1836 AP. Δηλοῦσι δὲ τὰρχικὰ γράμματα τοῦ διορθώσαντος AP τὸν τότε διευθύνοντα τὴν βιβλιοθήκην τῆς Πάρμας A. Pezzana.

Τὸν δὲ λόγον, δι' ὃν προέβη εἰς τὴν διόρθωσιν ταύτην ὁ Pezzana, ἐξηγεῖ ἐπιστολὴ τοῦ Kramer παρεντεθειμένη μετὰ τῶν φ. 1 καὶ 2 τοῦ κώδικος καὶ διευθυνομένη Al dottino e chiarino Signore il Signore Cavaliere A. Pezzana Bibliotecario della real biblioteca a Parma "Ἐχει δ' ἡ ἐπιστολὴ ὧδε·

Li 25 Sera

Non posso lasciare Parma senza incomodare Vostra Signoria ancor una volta, ma la somma di Lei gentilezza m' ha reso ardito Ecco l'affare. Appena sortito della biblioteca mi sono accorto che nella piccola notitia, sopra il codice straboniano ho commesso un errore ridicolo e di nessuno rilievo, perchè riguarda soltanto me stesso, ma che mi tormenta non-

¹ Τὸ σημεῖωμα τοῦτο τοῦ Kramer, ὅπερ ἀντέγραφα τῷ 1903, ἀντέγραψε πρὸ ἐμοῦ καὶ ἐξέδωκεν ὁ E. Martini (Catalogo di manoscritti greci esistenti nelle Biblioteche Italiane. Ἐν Μεδιολάνῳ. 1893 σ 198 κ. ἑ.). Εὗρηται δὲ τὸ σημεῖωμα ἐν φ. 81^ο τοῦ κώδικος τῆς Πάρμας, ἐξ οὗ ἐγὼ ἀποκατέστησα ἀνωτέρω τὰς αὐτογράφους ἀνορθογραφίας τοῦ Καδάκη, ἃς εἶχε παραλείψει ὁ Kramer, ἐν μέρει δ' ἐσημείωσεν ὁ Martini ἐνθ' ἂν.

dimeno un tantino. Ho messo sottoscrivendo, come Lei desiderava, il mio nome G. K. *prussianus*!! mescolando l'italiano ed il latino d'una maniera veramente barbara, nel nome stesso della mia patria. Ma sono troppo facili simili errori a noi altri forestieri, mentre che stano in Italia, principalmente in queste cose che si scrivono quasi senza pensare. Risento però un po' di vergogna, e Lei mi obbligherebbe molto se scancellasse quel fatale *prussianus* affatto, e rimettesse il *borussus* al suo luogo. Lei riderà, ma scuserà
il suo devotissimo servidore

Gustavo Kramer,

non già *borusso*, ma *prussiano*.

Ecco adesso le lingue ben distinte¹.

Ἐν δὲ φ. 249² τοῦ κώδικος τῆς Πάρμας ἔγραψεν ὁ Καβάκης τὰδε· Τῇ παρελθούσῃ νικτῇ ἴδον κατόναρ· ὅτι εἰς τόπον τινὰ συνευρέθημεν μετὰ τοῦ φιλοσόφου Πλήθωνος καὶ οὐπω τινὸς ἄλλου λόγου ριθέντος, φησὶ πρὸς ἐμὲ Πλήθων, τὴν ἀλήθειαν ἤπες· ἐγὼ δὲ σινεσιτάλην καὶ ἀφικρόμην σιοπὸν, δοξάζον εἶνα λέξι καὶ τί πλέον πρὸς τὸ να καταλάβο τί καὶ πρὸς τί βουλετε ὅπερ ἔφη ὁμος οὐδὲν ἄλλο ἤρικεν· ὅς ἐν ὀλίγο δὲ, ἐγέρθηκα· δημήτριος. Ἐπονται δὲ αἰρισμὸς ῥητορικῆς», βραχεῖα σημειώσεις ἀρχομένη διὰ τῶν λέξεων Ὡσπερ οἱ Ἕλληνες ἐλέγοντο γραικοὶ καὶ εὐχὴ τεσσάρων στίχων, ἧς ἡ ἀργὴ μήτηρ μὲν³.

ς) Τὸν ἀνευ χρονολογίας Vaticanus Graecus 1343, περιέχοντα τὰ Ἠθικὰ Νικομάχεια καὶ ἄλλας συγγραφὰς τοῦ Ἀριστοτέλους, ὧν ἐν τέλει διάφορα βιβλιογραφικὰ σημειώματα τοῦ Δημητρίου Ραοῦλ Καβάκη⁸.

ζ) Τὸν ἐν Μονάχῳ κώδικα CCXXXVI, περιέχοντα ἔργα

¹ Τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἀπλὴν μναίαν ποιεῖται ὁ Martini ἐνθ' ἀν. σ. 199.

² Martini ἐνθ' ἀν. σ. 200.

³ Nollac La bibliothèqne de Fulvio Orsini σ. 147.

Πλάτωνος, Ἀριστοτέλους, Πλήθωνος, Ξενοφῶντος, Λουλιανού καὶ ἄλλων.

Ἐν φ. 1^α γέγραπται τὸ σημείωμα τόδε: Ἡ βίβλος ταύτη ἐστὶν κτῆμα ἐμοῦ Δημητρίου Ῥαοῦλ τοῦ Καβάκη Σπαρτιάτου καὶ Βιζαντίου¹. Πρὸς δὲ ὑπάρχουσι καὶ τὰ ἐξῆς: Ἰδῶν τὸ τέρμα τὴν χάριν Θεῶ δίδου. Δημήτριος Ῥαοῦλ ὁ Καβάκης, Σπαρτιάτης καὶ Βυζάντιος². Ἐν δὲ φ. 2^α περιλαμβάνεται «Εὐχὴ Λακεδαιμόνος τινος ἐπίμερος», ἧς ἡ ἀρχὴ Θεὲ αἴτις πάντων καλῶν, ἡ αὐτὴ καὶ ἐν τῷ Vaticanus Graecus 988. Ἐν δὲ φ. 270^ο τοῦ κώδικος εὑρίσκουμεν τὸ σημείωμα τόδε: Δημητρίου Ῥαοῦλ τοῦ Καβάκη Ἑλληνός τε καὶ Θρακός³. Ἐν δὲ φ. 1^α μεταξύ πολλῶν δοκιμίων κονδυλίου Δημήτριος Ἑλλη, Λακεδαιμόνιος.

Οὐκ ὀλίγα ἐν τῷ κώδικι εἶνε γεγραμμένα χειρὶ αὐτοῦ τοῦ Καβάκη, ἐν οἷς ἡ «Εὐχὴ Λακεδαιμόνος τινος ἐπίμερος», φέρουσα καὶ διορθώσεις δι' ἄλλης μελάνης. Τὴν χεῖρα δὲ αὐτοῦ προδίδουσι καὶ τὰ ἐν φ. 3^α - 4^β ἐπιγράμματα εἰς Βησσαρίωνα, εἰς Θεόδωρον Γαζῆν καὶ εἰς Πλήθωνα. Ἄνωθεν τοῦ δευτέρου τούτων τὸ σημείωμα τόδε: τοῦ ἀνδρονίκου καὶ σοφοῦ τοῦ καλλίστου: ταῦτ' ἀλέγον οὐ χάρη ἀλλ' ἀληθεία: Δημήτριος.

Ἐν δὲ φ. 4^β χειρὶ τοῦ αὐτοῦ φέρονται γεγραμμένα ταῦτα: Ἐρώτισα πρὸς Τούρκους λεπτοῦς τίνι λόγῳ τὴν πουρνητικὴν σας εὐχὴν πίοίτε τὴν πολλὰ πουρνόν: ἀπολογίθησαν πρὸς τὸ νά μηδὲν δόξομεν ὅτι ποιοῦμεν ταύτην πρὸς τὸν ἥλιον.

Τὸ σημείωμα τοῦτο δεικνύει καταφανῶς τὰς τε ἀνορθογραφίας ἐν τῇ γραφῇ τοῦ Καβάκη καὶ τὸ πελοποννησιακὸν ἰδίωμα

¹ *Hardt* Catalogus codicum manuscriptorum graecorum Bibliothecae regiae Bavaricae. Τόμ. Γ' σ. 328. Τὸ σημείωμα ἀναγράφεται ἀνωτέρω κατ' ἐμὸν ἀπόγραφον πιστότερον ἢ παρὰ τῷ *Hardt*.

² *Hardt* ἐνθ' ἀν. σ. 329.

³ Παρὰ τῷ *Hardt* οὐκ ὀρθῶς Καβακῆ.

τῶν χρόνων αὐτοῦ, οὗ πείραν λαμβάνομεν καὶ ἐκ τοῦ ἀνωτέρω παρατεθέντος σημειώματος τοῦ κώδικος τῆς Πάρμας.

η) τὰ τελευταῖα φύλλα τοῦ ἐν Μοδένῃ κώδικος 144 (α. Τ. 8, 12), περὶ οὗ ἴδε ἀνωτέρω σ. 185, ἀπὸ φ. 170-181 κατὰ τὴν ἀρίθμησιν τοῦ Puntoni.

Περιέχονται δ' ἐν τοῖς φύλλοις τούτοις τὰ ἐξῆς: 1) «Θεώρημα Δημητρίου Ἑλληνοσ Λακεδαιμονίου», ὑφ' ἣν ἐπιγραφὴν περιλαμβάνονται διάφορα ἀποφθέγματα ἀρχαίων φιλοσόφων συλλεχθέντα ὑπὸ τοῦ Καβάκη. 2) Γεωργίου Γεμιστοῦ ἐπιστολαὶ δύο, ἡ μὲν «Τῷ αὐθέντῃ καὶ υἱῷ μου κυρ Δημητρίῳ Ραοῦλ τῷ Καβάκῃ», ἡ δὲ «τῷ αὐθέντῃ καὶ ἀδελφῷ μου κυρ Γεωργίῳ τῷ Σχολαρίῳ». 3) Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν Θεοφυλάκτου τοῦ Σιμοκάττου ἢ τοῦ Σωσιπάτρου πρὸς Τέρπανδρον. 4) Γεωργίου Σχολαρίου ἐπιστολὴ «Τῷ αὐθέντῃ μου τῷ ἀδελφῷ μου κυρῷ Δημητρίῳ Ραοῦλ τῷ Καβάκῃ». 5) Ματθαίου Καμαριώτου ἐπιστολὴ «Τῷ ἐνδοξοτάτῳ καὶ εὐγενεστάτῳ ἄρχοντι ἡμετέρῳ αὐθέντῃ κυρῷ Δημητρίῳ Ραοῦλ τῷ Καβάκῃ». 6) Σημειώματα περὶ ἐπιφανῶν ἀνδρῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων. 7) Γαβριὴλ ἱερομονάχου ἐπιστολὴ «Τῷ εὐγενεστάτῳ . . . τῷ σνὶ . . . ωτάτῳ ἄρχοντι κυρῷ Δημητρίῳ Ραοῦλ τῷ Καβάκῃ»¹. Τῶν ἐπιστολῶν τούτων ἢ τοῦ Ματθαίου Καμαριώτου καὶ ἢ τοῦ Γεωργίου Σχολαρίου πρὸς τὸν Καβάκην εὑρηγνται ἐκδεδομένα ὑπὸ τοῦ Legrand². Τὰς δὲ λοιπὰς ἀντιγράψας ἐν ἔτει 1903 θέλω ἐκδώσει ἀλλαχοῦ. Ἐν ταύταις ὁ μὲν Καμαριώτης εὐχαριστεῖ τὸν Καβάκην διὰ τὸ ὑπ' αὐτοῦ σταλὲν σύγγραμμα τοῦ Γεμιστοῦ περὶ ἀρετῶν, ὁ δὲ Γαβριὴλ ὁ ἱερομόναχος συγχαίρει αὐτῷ μεταδάντι εἰς Βυζάντιον καὶ ἰσχύοντι παρὰ τῷ βασιλεῖ, πιθανῶς ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου.

¹ Allen. Notes upon greek manuscripts in Italian libraries. Ἐν Λονδίῳ 1890 σ. 15 κ.έ.—Puntoni. Indice dei codici greci della Biblioteca Estense di Modena ἐν τοῖς Studi Italiani di filologia classica. Τόμ. Δ' (1896) σ. 477 κ.έ. Αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν ἐπιστολῶν φέρονται ἐνταῦθα πλήρεις κατὰ τὸ ἐμὸν ἀπόγραφον.

² Cent-dix lettres grecques de François Filelfe. Ἐν Παρίσι 1892.

Ἐν δὲ φ. 147⁶ ἐν ὑποσημειώματι Λόγου τοῦ Νικηφόρου Γρηγορᾶ ἐπὶ τῆς τελευταῖης τοῦ μεγάλου λογοθέτου (Μετοχίτου) εὐρίσκονται τάδε· Οὗτος ἔφη πρίγκηψ ὁ Χιλᾶς ἀνὴρ ἐπιστήμων καὶ τήμιος ἄρχων, ὅτι Πλήθων ὁ σοφὸς ἔφη πρὸς αὐτὸν περὶ τῶν ἐξιγαιτῶν τῆς μεγάλης συντάξεως· ἢ τι θέλουν ἄς λέγουν, οὐδὲς ἔφθασεν τὸν μέγαν λογοθέτην τὸν Μετοχίτην. Ὑπάρχει δ' ἐν τῷ κώδικι ἐν φ. 130⁵ καὶ ἐπιστολὴ τοῦ «Μανουήλ Ῥαοῦλ τῷ Μετοχίτῃ», ἀντιγεγραμμένη ὁμοίως χειρὶ τοῦ Καβάκη καὶ ἄλλη τις δ' ἐπιστολὴ τοῦ αὐτοῦ πρὸς ἀνώνυμον μαθητὴν ἐν φ. 152^α. Τὸ δὲ περὶ τοῦ Μετοχίτου ἐνδιαφέρον τοῦτο τοῦ Καβάκη προήρχετο ἕνεκα τῆς συγγενείας πρὸς αὐτὸν, ἐπειδὴ ἦτο πρὸς μητρὸς τριεγγονος αὐτοῦ. Παρέχει δ' ἡμῖν αὐτὸς ὁ Καβάκης ἐν τῇ ᾧα τοῦ φ. 152^α καὶ τὰ ἐξῆς γενεαλογικὰ περὶ τοῦ ἰδίου οἴκου σημειώματα. Ἦν πρὸς μητρὸς ^απρώπαπον ἡμέτερον, θεόδωρον τὸν μετοχήην· θεόδωρος· ^βδημήτριος· ^γθεόδωρος· ^δδημήτριος· ^εμήτηρ ἐμῆ· ^ςδημήτριος· ^ζμανίλιος¹. Ἐντεῦθεν δὲ θὰ ἠδυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν τὸ ἐξῆς περίπου γενεαλογικὸν στέμμα

Θεόδωρος Μετοχίτης

—
Ἄνωνυμος θυγάτηρ — Δημήτριος Καβάκης

—
Θεόδωρος Καβάκης

—
Δημήτριος Καβάκης — Ἄνωνυμος σύζυγος ἐκ γένους Ῥαοῦλ

—
Δημήτριος Ῥαοῦλ Καβάκης — Μανόλιος Ῥαοῦλ Καβάκης

Ἡ ὑπὸ τοῦ Δημητρίου γενεαλογικὴ ἀναγραφὴ τῶν ὀνομάτων τοῦ ἰδίου οἴκου ἀφίνει ἀληθῶς ἀσαφείας τινάς, ἄς δὲν δυνάμεθα νὰ εἴμεθα βέβαιοι, ἂν ὀρθῶς ἐλύσαμεν ἐν τῷ ἀνω-

¹ Ριπτοπὶ ἐνθ' ἀν. σ. 477.

τέρω παρατεθέντι στέμματι. Οὐδὲ συντελεῖ ἄλλως εἰς τὴν ὀρι-
 στικὴν διαλεύκανσιν τῶν κατὰ τὸν οἶκον ἢ ἐπιστολῆ « Δημη-
 τρίου Ῥαοῦλ Καβάκη Σπαρτιάτου, καὶ Βυζαντίου πρὸς τὸν
 υἱὸν αὐτοῦ Μανόλιον » ἢ ἐκδοδομένη ὑπὸ τοῦ Λέοντος Ἀλλα-
 τίου¹. Καὶ ἀρχεται μὲν αὕτη διὰ τῶν ἐξῆς, ἅτιν' ἀντιγράφω
 αὐτολεξεῖ ἐκ τῆς ἐκδόσεως ἐκείνης· Ἐπειδὴ ὦ υἱέ μου πολλά-
 κισ με ἠξίωσας περὶ τοῦ γένους ἡμῶν εἰπεῖν σε, οὗ εἶχομεν ἐν
 τῇ Κωνσταντινουπόλει Λασκάρων τῶν Μετοχίτων· ἐγὼ δὲ
 ἔλεγον πρὸς σὲ πολλάκισ, καὶ κατὰ μικρὸν ἄλλον, καὶ ἄλλον
 τοῦ γένους ἐνάρετον, καὶ τίμιον, ἃ ἔχον καὶ αὐτὸς ἐξ ἀκοῆς ἀρ-
 χόντων γερόντων, μάλιστα δὲ τὰ καιριώτερα παρὰ τοῦ φιλοσό-
 φου Πλήθωνος, καὶ παρ' ἄλλων μεγάλων ἀρχόντων, καὶ γε-
 ρόντων, καὶ ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει, ἴσως τὰ πολλὰ, καὶ ἐν
 τῇ Πελοποννήσῳ, οὐκ ἐξετάζον, ἀλλὰ τιχερὰ καὶ ἀπὸ διηγή-
 σεων ἐκατέρωθεν ἀκουον. νῦν δὲ ἐφάνη με καλὸν, καὶ νὰ γράψω
 πρὸς ἐνθύμησιν μέτριόν τι περὶ τούτου, διὰ δύο ταῦτα. Ἐν μὲν
 καὶ πρῶτον διὰ τοῦ γένους τοῦ καθόλου τὴν φθορὰν, ἐπειδὴ
 καὶ τὰ μερικὰ συναπόλωνται, πολλῶ μᾶλλον, καὶ δεύτερον διὰ
 τὴν σὴν ἀγάπην. καὶ ζήτησιν ἀξίαν, καὶ μετ' αἰδοῦς, καὶ παι-
 δεύσεως οὔσαν. Ἀλλ' οὐχ ἦττον ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης δὲν
 διαφωτίζονται, ὡς τις ἤθελε προσδοκῆσει, τὰ τοῦ ὄλου γένους,
 γίνεται δ' ἐν αὐτῇ μακρὸς λόγος κυρίως μόνον περὶ τῶν κατὰ
 τὸν ἐπιφανῆ γενάρχη, τὸν ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου
 μέγαν λογοθέτην Θεόδωρον τὸν Μετοχίτην.

Ἦλθε δὲ ὁ Καβάκης εἰς σχέσεις καὶ πρὸς Κυριακὸν τὸν
 Ἀγκωνίτην, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ φ. 179^δ τοῦ ἀνωτέρω μνημο-
 νευθέντος κώδικος, ἐν ᾧ εὔρηται διὰ φαιᾶς ὑδατογραφίας ἐσχε-
 διασμένη ἐξαίρετος εἰκὼν ἐλέφαντος, ἧς ἀνωθεν αἱ λέξεις Ἐρως
 οὐδεὶς εἰς ἄγνωστον φέρετε². Ὑπερθεν δὲ τοῦ ἐλέφαντος καὶ τοῦ
 γνωμικοῦ ἐκείνου ἀναγινώσκομεν τὸ σημείωμα Τοῦ ἀγκωνιτά-

¹ In Roberti Creightonii Apparatum. Ἐν Ῥώμῃ. 1674 σ. 616 κ ε.

² Πρὸς. *Puntoni* ἐνθ' ἀν. σ. 478.

νου Κυριακοῦ οἰκειόχειρος ἀμφώταιρα¹, γεγραμμένον διὰ γραμμάτων ἐμφαινόντων ἀλλογενῆ καὶ ὄχι "Ἕλληνα τὸν γράψαντα. Ἐγράφησαν ἄρα ὁ τε ἔλεφας καὶ τὸ σημεῖωμα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κυριακοῦ τοῦ Ἀγκωνίτου, ἐναποταμιεύσαντος οὕτω φιλικὴν ἀνάμνησιν ἐαυτοῦ εἰς τὰς σελίδας ἐκείνας τοῦ κώδικος τῆς Μοδένης, αἵτινες ἀπετελοῦν οἶονεὶ ἀναμνηστικόν τι λεύκωμα τοῦ Δημητρίου Καβάκη.

Τοιοῦτοι οἱ ὑπὸ τοῦ Καβάκη γραφέντες ἢ κεκτημένοι κώδικες, ὧν τὰ σημειώματα ἢ τὸ περιεχόμενον πλουτίζουσι τὰ ὀλίγ' ἄλλοθεν γνωστὰ περὶ αὐτοῦ². Ταῦτα ἔτι μᾶλλον θέλω συμπληρώσει ἄλλοτε δι' εἰδικῆς πραγματείας περὶ τῶν οἰκῶν Ῥαοῦλ καὶ Καβάκη, ἐν ἧ ἔθελαι συμπεριληφθῆ καὶ τὸ ἐν τῇ Ἐθνικῇ βιβλιοθήκῃ Ἀθηνῶν ὑπ' ἀρ. 1861 (ἀρχείου ἀρ. 1842) ἐν ἔτει 1432 συνταχθὲν Πρατηριῶδες γράμμα Μανουὴλ Καβάκη, τῶν τέκνων, τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ Μανουὴλ καὶ τοῦ ἐγγόνου Ματθαίου.

Ἐνταῦθα δ' ἄς ῥηθῆ ὅπωςδῆποτε, ὅτι ὁ Δημήτριος Καβάκης πλὴν τῆς Ῥώμης διέτριψε καὶ ἐν Παταυίῳ. Οὗτος πιθανώτατα εἶνε ὁ Δημήτριος Σπαρτιάτης ὁ ἐν ταύτῃ τῇ πόλει τελευτῶντος τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος διδάξας τὸν Φραγκίσκον Τισσάρδον τὴν ἑλληνικὴν. Περὶ τούτου λέγει τὰ ἐξῆς αὐτὸς ὁ Τισσάρδος: Patavii... eum enim Demetrio Spartiati Helлено quidem civi et viro tum doctissimo, tum disertissimo, facile commisi³. Ἐξ αὐτοῦ δὲ πιθανῶς παραλαβὼν λέγει καὶ ὁ Maittaire τάδε: Franciscus Tissardus... magnos fecit pro-

¹ Πρὸβλ. *Allen Notes on greek manuscripts in Italian libraries*. Ἐν Λονδίνῳ. 1890 σ. 16. Παρὰ τούτῳ φέρονται ἀνακριδῶς ἀντιγεγραμμένα ταῦτα, οὐχὶ δὲ ὡς ἐξ αὐτοψίας ἐπηνώρθωσ' αὐτὰ ἐν τῷ κειμένῳ.

² Ἴδε ἰδίως *Legrand Cent-dix lettres grecques de Filelfe*. Ἐν Παρισίοις. 1892 σ. VIII κ. ε.

³ *Fr. Tissard Grammaire hébraïque*. Ἐν Παρισίοις. 1508 [1509] ἐν ἀρχῇ φ. 86 ἐν τῷ *Dialogus* μεταξὺ Prothumopatris καὶ Phronimus ἐν ᾧ τὰ περὶ τῆς ἀγωγῆς τοῦ Τισσάρδου, ποιουμένου λόγον περὶ ἑαυτοῦ.

fectus in linguis perdiscendis... praesertim audivit... in graeca Demetrium Spartiatam ¹.

Καὶ τὸν υἱὸν δὲ τοῦ Δημητρίου Ἐμμανουήλ, οὗ ἤδη ὁ πατήρ ἐξελατίνισε τὸ ὄνομα εἰς Μανίλιος ἐν τῷ ἀνωτέρῳ σημειωθέντι γενεαλογικῷ πίνακι, γινώσκομεν ὡς κτήτορα ἑλληνικῶν χειρογράφων. Τοιοῦτοι κώδικες εἶνε α') ὁ Vaticanus graecus 1369, γεγραμμένος τὸν δέκατον πέμπτον αἰῶνα καὶ περιέχων ἔργα τοῦ Τζέτζη, ἐν ᾧ μεταξὺ πολλῶν ἄλλων φέρονται ἐν τινὶ ᾧ καὶ τὰ ἔνθεματα Ῥαοῦλ Καβάκης καὶ Καβάκης ² καὶ β') ὁ διὰ διαφόρων χειρῶν τοῦ δεκάτου πέμπτου καὶ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος γεγραμμένος πολυμιγῆς κώδιξ Vaticanus 1378, ἔχων ἐν τῷ παραφύλλῳ τὰ δύο σημειώματα τάδε· Τοῦτο τὸ βιβλίον ἔστιν ἔμοῦ ἔμμανουήλ' καβάκης τοῦ ράλη. *Hic liber est mei emanuelis graeci et caetera* ³.

Ἄγνωστον δὲ κατὰ πόσον ὑπὸ συγγενοῦς τῶν ἀνωτέρω ἐγράφη ὁ ὑπ' ἀρ. F 57 κώδιξ τῆς ἐν Ῥώμῃ βιβλιοθήκης Vallicellana, περιέχων ἀπανθίσματα πατέρων καὶ ἔργα Ἐφραίμ τοῦ Σύρου καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Ἐν φ. 413^a τοῦ κώδικος τούτου φέρεται τὸ ἐξῆς σημείωμα· † Ἐτελιώθη τὸ παρῶν βιβλίον, διαχρηρὸς ἔμοῦ ἁμαρτολοῦ Μανουήλ, Ραοῦλ, Παλαιολόγου, τοῦ Μελήκι· τοῦ Κωνσταντινοπολιτάνου· ἐγράφη δὲ ἐν τῇ Νεάπολει ἐν μηνὶ Μαρτίῳ τοῦ 570πγ' ⁴.

24.

1496.—Μιχαήλος ὁ Σπαρτιάτης.

Ἐγραψε τὸν ὑπ' ἀρ. 45-30 κώδικα τῆς ἐν Τολέδῳ τῆς Ἰσπανίας Βιβλιοθήκης (du chapitre), περιέχοντα τὸν Στέφανον

¹ *Mettairie Annales typographici*. Τόμ. Β' μέρ. α'. Hagae Comitum 1792 σ. 96.

² *Nolhae* La bibliothèque de Fulvio Orsini. Ἐν Παρισίοις. 1887 σ. 147.

³ *Nolhae* ἐνθ' ἀν.

⁴ *Martini* Catalogo di manoscritti greci esistenti nelle biblioteche Italiane. Ἐν Μεδιολάνῳ. 1903. Τόμ. Β' σ. 168.

Βυζάντιον. Ἐν τέλει τοῦ κώδικος εὔρηται ἡ σημείωσις ἥδε·
 Ἐν Φλωρεντία ἔτει χιλιοσιῶ τετρακοσιοσιῶ ἐνενηκοσιῶ ἕκτω.
 Ἐγὼ Μιχαῆλος ὁ Σπαρτιάτης διατρίβων ἐν Φλωρεντία νουνε-
 χῶς τε καὶ ἐπιμελῶς τοῦτο τὸ κάλλιστον βιβλίον ἐξέγραψα·
 εἰ δὲ δὴ τι ἀδιόρθωτον δόξῃ μὴ τὸν ἐκγράψαντα αἰτιάσθω·
 τὸ γὰρ προστεθὲν (γρ. προτεθὲν) μοι βιβλίον ἐσφαλμένον ἦν
 καὶ ἀδιόρθωτον¹

25.

1492-.... — Καῖσαρ Στρατηγός.

Ὅτι Λακεδαιμόνιος ἦτο ὁ φιλοπονώτατος οὗτος βιβλιογρά-
 φος μανθάνομεν ἐκ τῶν βιβλιογραφικῶν σημειώσεων ἐνίων τῶν
 ὑπ' αὐτοῦ γραφέντων κωδίκων, ἐν αἷς εἰς τὸ ἴδιον ὄνομα προσ-
 θέτει τὸ ἐθνικὸν Λακεδαιμόνιος. Καὶ κώδικας μὲν γραφέντας ὑπ'
 αὐτοῦ ἐν Σπάρτῃ δὲν γινώσκω, οὐδὲ γίνεται δῆλον ἐκ τῶν ὑπ'
 αὐτοῦ γραφέντων κωδίκων πότε μετενάστευσεν εἰς τὴν ξένην
 καὶ ἐν τίσιν πόλεσιν ἔζησε, διότι δυστυχῶς δὲν συνείθιζε νὰ δη-
 λόνῃ τὸν τόπον, ἀλλ' οὐδὲ τὸν χρόνον καθ' ὃν ἔγραφε τοὺς
 κώδικας. Οὐχ ἦττον ὁ Ebert² καὶ ἐξ αὐτοῦ παραλαμβάνων ὁ
 Blume³ ἐσημείωσαν αὐτὸν ὡς ἀντιγράφωντα χειρόγραφα ἐν
 Φλωρεντία. Πράγματι δὲ ῥητῶς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ζῶντα
 βλέπομεν τὸν Καῖσαρα Στρατηγὸν ἐκ τοῦ Μαρκιανοῦ κώδικος
 app. VII. 8, περιέχοντος τὰ βιβλία ια' - κ' τοῦ Διοδώρου Σι-
 κελιώτου, ἐν ᾧ τὸ σημείωμα Καῖσαρ Στρατηγὸς Λακεδαιμό-
 νιος ἐν Φλωρεντία ἐξέγραψεν⁴ καὶ τοῦ ἐν τῇ Ἀστικῇ βιβλιο-

¹ A. Martin Notices sommaires des manuscrits grecs d'Espagne et de Portugal ἐν ταῖς Nouvelles archives des missions scientifiques. Τόμ. Β' (1892) σ. 264.

² Zur Handschriftenkunde. Ἐν Λειψίᾳ. 1825 σ. 101,2.

³ Iter Italicum. Ἐν Βερολίῳ. 1836 Τόμ. Δ' σ. 208.

⁴ Κατ' ἀνακοίνωσιν γενομένην μοι ὑπὸ τοῦ ἐν Στρασβούργῳ διδάκταρος κ. H. Laqueur, εἰδικῶς διατρίβοντος περὶ τοὺς κώδικας τοῦ Διοδώρου Σικελιώτου.

θήκη τῆς Γενεύης κώδικος 43, περιέχοντος τὸν Προκόπιον καὶ τὸν Ἀρποκρατίωνα καὶ φέροντος τὸ σημεῖωμα *Καῖσαρ Στρατηγὸς Λακεδαιμόνιος μισθῶ ἐξέγραψε, ἐν Φλωρεντία, + Θεῶ τῶ δόντι ἀρχὴν καὶ τέλος δόξα*¹. Ἀλλὰ καὶ ὁ Μαρκιανὸς αρρ. VII 7 ὁ περιέχων τὰ βιβλία Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου α'-ε', καίπερ ἔχων μόνον τὸ σημεῖωμα Θεοῦ τὸ δῶρον ἠδὲ *Καίσαρος πόνος*, ὁμοίως ἐγράφη ἐν Φλωρεντία κατ' ἐνδείξεις ὑπαρχούσας, καθ' ἃ μοι ἀνεκοίνωσεν ὁ κ. Laqueur².

Κεχροτισμένον δὲ κώδικα ὑπὸ τοῦ Στρατηγοῦ γραφέντα ἔχομεν τὸν Παρισιακὸν 2159, ἐν ᾧ περιέχεται ἡ συγγραφή Γαληνοῦ Περί ἀπλῶν φαρμάκων. Ἐν φ. 237^a τοῦ κώδικος τούτου ἀναγινώσκονται τάδε· Θεοῦ τὸ δῶρον ; *Καίσαρος πόνος ; τοῦ καὶ Στρατηγοῦ ; ἀν' β', μηνὶ Σεπτεβρίῳ κέ*³. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἅπαντες οἱ λοιποὶ ὑπ' αὐτοῦ γραφέντες κώδικες φέρουσι τὸν γραφικὸν χαρακτῆρα τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος, δικαιοῦ-

¹ *Omont* Catalogue des manuscrits grecs des bibliothèques de Suisse ἐν τῷ Centralblatt für Bibliothekswesen Τόμ. Γ' (1886) σ. 438 ὑπ' ἀρ. 158 (43).

² Οἱ Μαρκιανοὶ κώδικες VII 7 καὶ 8 προέρχονται, καθ' ἃ παρακληθεὶς ἀνεκοίνωσέ μοι ὁ ὑποδιευθυντὴς τῆς Μαρκιανῆς βιβλιοθήκης διδάκτωρ κ. G. Coggiola, ἐκ τῆς ἀρχαίας μοναστηριακῆς βιβλιοθήκης τοῦ S. Giovanni e Paolo, ἐν ἣ ἔφερον τοὺς ἀριθμοὺς XXXI καὶ XXXII. Οὐδεμίαν δὲ μνείαν τῶν βιβλιογραφικῶν σημειωμάτων γίνεταί ἐν τῷ βραχεῖ καταλόγῳ τῶν κωδίκων τῆς βιβλιοθήκης τῷ συνταχθέντι μὲν ὑπὸ τοῦ *Berardelli*, περιλαμβανομένῳ δ' ἐν τῷ Κ' Τόμῳ τῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ *Calogerà* φερομένης Nuova Raccolta di opuscoli scientifici e letterari. Ἀλλ' οὐδὲ ὁ *Morelli* ἐν ταῖς Schedae ad illustrationem codicum manuscriptorum graecorum SS. Joannis et Pauli, ὅστινες εὑρηνται χειρόγραφοι ἐν τῷ κώδικι ex-riservato 92 τῆς Μαρκιανῆς βιβλιοθήκης, παρέχει παρὰ τὴν συνήθειαν αὐτοῦ τὰ σημειώματα τοῦ Στρατηγοῦ, λέγει δὲ μόνον περὶ μὲν τοῦ κώδικος VIII 7, ὅτι ἀφιερῶθη ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸν Ἱερώνυμον Zeno καὶ ἐχρησίμευσεν εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ Διοδώρου Σικελιώτου ὑπὸ τοῦ Wesseling, περὶ δὲ τοῦ VIII 8 ὅτι ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Στρατηγοῦ ἐν Φλωρεντία καὶ ἴσως ἀντεγράφη ἐκ τοῦ Λαυρεντιακοῦ τοῦ περιγραφομένου ὑπὸ τοῦ Bandini ἐν Τόμῳ Β' σ. 672, ἀφιερῶθη δὲ ὑπὸ τοῦ Στρατηγοῦ εἰς τὸν Ἰωάννην Abramo. Περὶ τούτου δὲ τοῦ Abramo γίνεται λόγος ἐν ἐπιστολῇ τοῦ Ἰωάννου Βέμβου, περισηθίσθη χειρογράφῳ ἐν τινὶ κώδικι ἀνήκοντι εἰς τὸν Morelli καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθείσῃ ἐν τῇ Dissertazione su alcuni viaggiatori veneziani (*Morelli* Opere τ. Β' σ. 53).

³ *Omont* Les manuscrits grecs datés du XVe et XVIe siècle κτλ. ἐν τῇ Revue des Bibliothèques Τόμ. Β' (1892) σ. 29.

μεθα νὰ εικάσωμεν, ὅτι ὁ Παρισιακὸς 2159 εἶνε τῶν ὑστάτων, οὓς ἔγραψεν ὁ Στρατηγὸς, ὅτι δὲ οἱ λοιποὶ οἱ ὑπ' αὐτοῦ γραφέντες κώδικες εἶνε προγενέστεροι ἢ τὸ πολὺ σύγχρονοι τοῦ κώδικος τούτου.

Πλὴν δὲ τῶν μνημονευθέντων κωδίκων ὁ Καῖσαρ Στρατηγὸς ἔγραψε καὶ ταῦς ἑξῆς, νῦν ἀποκειμένους ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων α') τὸν 466, περιέχοντα τὴν Εὐαγγελικὴν προπαρασκευὴν τοῦ Εὐτεβίου· β') τὸν 1896, περιέχοντα Συριανοῦ Φιλοξένου ὑπομνήματα εἰς τὰ Μετὰ τὰ φυσικὰ Ἀριστοτέλους· γ') τὸν 2141, περιέχοντα συγγραφὰς τοῦ Ἰπποκράτους· δ') τὸν 2623, περιέχοντα τὸν Σουίδα· ε') μέρος τοῦ 2924, περιέχοντος λόγους Δίωνος Χρυσσοστόμου καὶ ἄλλα· ς') τὸν 2959, περιέχοντα λόγους Δίωνος Χρυσσοστόμου· ζ') τὸν 2992 περιέχοντα Ἴσοκράτην, Λιβάνιον, Ἁγίον Βασίλειον καὶ ἄλλα.

Καὶ ἅπαντες μὲν οἱ κώδικες οὗτοι φέρουσι σημεῖωμα, ἐν ᾧ ἀναγράφεται τὸ ὄνομα τοῦ Καίσαρος Στρατηγοῦ ὡς βιβλιογράφου, ἀλλ' ἄνευ μνείας τοῦ τόπου καὶ τοῦ χρόνου ἐν ᾧ ἐγράφησαν. Ἐκ δὲ μόνης τῆς ὁμοιότητος τῆς γραφῆς διέγνω ὁ κ. Omoné ὡς ὑπὸ τοῦ Καίσαρος Στρατηγοῦ γραφέντας καὶ τοὺς ἑξῆς κώδικας τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων· α') τὸν 1693; περιέχοντα τὴν Αἰλιανοῦ Παικίλην ἱστορίαν καὶ τινὰ ἄλλα· β') τὸν 1882, περιέχοντα Ἀλεξάνδρου Ἀφροδιστεύως καὶ Μιχαήλ Ἐφεσίου ὑπομνήματα εἰς τὸν Ἀριστοτέλην καὶ Πρόκλου Διαδόχου Στοιχεῖα φυσικά· γ') τὸν 2689 περιέχοντα τὴν Ὀδύσειαν· δ') τὸν Coislin 332, περιέχοντα ἔργα Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἀφροδισιεύως καὶ ἄλλα φιλοσοφικά· ε') τὸν Coislin 340, περιέχοντα τὸν Ἑρμογένην· ς') τὸν Suppl. 841, περιέχοντα Ἀθήναιον καὶ Πλούταρχον· ζ') μέρος τοῦ

† Ἴδε τὸ ἐν αὐτῷ σημεῖωμα ἐν φ. 2846 Θεοῦ τὸ δῶρον ἠδὲ Καίσαρος πόνος τοῦ Στρατηγοῦ παρὰ τῷ Omoné Fac-similés de manuscrits grecs des XVe et XVIe siècles. Ἐν Παρισίῳ 1887 σ. 40 καὶ τὸ ἐν Πίνακι 7 πανομοιότυπον τῆς γραφῆς τοῦ Στρατηγοῦ.

Suppl. 924, περιέχοντας Παύλου Αἰγινήτου περὶ νόσων καὶ Φιλοστράτου ἐρωτικὰς ἐπιστολάς¹.

Ὅμοίως δ' ἔγραψεν ὁ Στρατηγὸς τὸν Λαυρεντιακὸν Plut. LXXVI cod. 8, περιέχοντα Γαληνοῦ ἐξηγήσιν εἰς τοὺς ἀφορισμοὺς τοῦ Ἰπποκράτους, ὧν ἐν τέλει τὸ σημεῖωμα τόδε· *Τέλος τῆς Γαληνοῦ ἐξηγήσεως τῆς εἰς τοὺς Ἰπποκράτους ἀφορισμοῦς. Θεοῦ τὸ δῶρον ἤδὲ Καίσαρος πόνος τοῦ Στρατηγοῦ* (Bandini στρατηγοῦ)².

Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως εἶνε, ὅτι οὐκ ὀλίγοι τῶν ὑπὸ τοῦ Στρατηγοῦ ἐκγραφέντων κωδίκων εἶνε γεγραμμένοι ἐπὶ περγαμνῆς, εἰ καὶ σπανιωτάτη ἦτο, ὡς γνωστὸν, ἢ χρῆσις αὐτῆς τελευτῶντος τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος. Τοιοῦτοι κώδικες εἶνε οἱ Παρισιακοὶ 466, 1693, 1882, 2953, Coislin 340, Suppl. Grec 841.

Ἐν τέλει δὲ σημειούσθω, ὅτι ἔχομεν καὶ Ἰωάννην Στρατηγὸν βιβλιογράφον. Ἐγραψε δὲ οὗτος περὶ τὸ μεταίχμιον μεταξὺ τοῦ δεκάτου πέμπτου καὶ δεκάτου ἕκτου αἰῶνος δύο κώδικας, ἀποκειμένους ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ Vallicelliana τῆς Ῥώμης, τὸν ὑπ' ἀρ. F 24, περιέχοντα διάφορα γραμματικά, καὶ τὸν πολυμιγῆ F 83, ἐν ᾧ περιέχονται Γεωργίου Σχολαρίου περὶ στοιχείων ἤτοι γραμμάτων, φιλοσοφικά, ἐν οἷς καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους, καὶ διάφορα ἄλλα. Καὶ φέρεται μὲν ἐν ἀμφοτέροις τούτοις τὸ σημεῖωμα *Ἰωάννης Στρατηγὸς ὁ Κυθηριώτης*,

¹ Ἐν μὲν τῇ περιγραφῇ ἐκάστου τῶν μὴ φερόντων τὸ ὄνομα τοῦ Στρατηγοῦ ἀλλ' ἐκ τῆς γραφῆς γνωσθέντων ὡς ὑπ' αὐτοῦ γραφέντων κωδίκων τούτων ὁ Omonl δὲν δηλοῖ αὐτοὺς ὡς ὑπ' αὐτοῦ γραφέντας. Ἀλλὰ περιλαμβάνει ἡμῶς αὐτοὺς εἰς τὸν πίνακα τῶν βιβλιογράφων (Inventaire sommaire Τόμ. Α' σ. XXXVI) ὑπὸ τὸ ὄνομα César Strategos. Τοὺς δὲ κώδικας Coislin 332 καὶ Suppl. 924 προσέθηκεν ὁ κ. Omonl δι' ἐπιστολῆς πρὸς ἐμέ.

² Bandini Catalogus codicum manuscriptorum bibliothecae Mediceo-Laurentianae Τόμ. Γ' σ. 94. Πρὸς δὲ ὅσα περὶ κωδίκων ὑπὸ τοῦ Καίσαρος Στρατηγοῦ γεγραμμένων περιλαμβάνει ὁ Bernardelli ἐν Τόμῳ Κ' τῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Calogerà φερμένης Nuova raccolta di opuscoli scientifici e letterari σ. 178, 179, 181, 186, 194, 196, 197, 201, 203, 204, 214, 216, 219.

ἀλλ' ἐν τῷ F 24 ἡ λέξις *Κυθηριώτης* εἶνε προστεθειμένη ἐρυθρά δι' ἄλλης, ὡς φαίνεται χειρός ¹. Ἄν λοιπὸν ὑποθέσωμεν, ὅτι δὲν ἔφερεν αὐτὸς ὁ Στρατηγὸς τὸ ἐπώνυμον Κυθηριώτης ἐξ ἀρχῆς, ἀλλ' ἀργότερον ἐδόθη τοῦτο εἰς αὐτὸν ἕνεκεν ἴσως μεταναστεύσεως εἰς τὰ Κύθηρα μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἠδυνάμεθα πιθανῶς νὰ ὑπολάβωμεν αὐτὸν συγγενῆ, ἴσως δὲ ἀδελφὸν τοῦ Καίσαρος Στρατηγοῦ.

26.

ε' αἰῶνος τελευτῶντος.—**Ἰωάννης Μόσχος.**

Γεώργιος Μόσχος.

Ἰάνος Μόσχος ὁ ἐκ Σπάρτης λόγιος πατὴρ τοῦ Δημητρίου ² ὑπῆρξε τῶν μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἄλωσιν τῆς πατρίδος μεταναστευσάντων εἰς Κέρκυραν. Καὶ δὲν γινώσκω μὲν αὐτοῦ σωζομένους κώδικας ἰδιογράφους. Ἄλλ' εἶχεν ὅμως ἀξίαν λόγου βιβλιοθήκην ³. Μεταξὺ δὲ τῶν ἐν αὐτῇ κατειλεγμένων κωδίκων ὑπῆρχε καὶ κωδιξ περιέχων τὸν Πολύβιον καὶ τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Ἀπολλοδώρου. Περιῆλθε δ' ὁ κωδιξ οὗτος ἐκ Κερκύρας εἰς τὸν ἐν Βενετίᾳ πρεσβευτὴν Καρόλου Ε' Διέγον Χουρτᾶδον de Mendoza, εἶτα δ' εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Ἐσκουριάλου, ὅπου καὶ ἔγινε παρανάλωμα τοῦ πυρὸς κατὰ τὴν πυρκαϊάν τοῦ ἔτους 1671. Μετεχειρίσθη δὲ τὸν κώδικα τοῦτον ὁ βιβλιοθηκᾶριος τοῦ Mendoza Ἀρνόλδος Ἀρλένιος ἐκδίδων τὸν Πολύβιον τῷ 1549 ἐν Βασιλείᾳ. Τῆς ἐκδόσεως δὲ

¹ *Martinì* Catalogo di manoscritti greci esistenti nelle biblioteche Italiane Τόμ. Β' σ. 151 καὶ 186.

² Ἴδε περὶ αὐτοῦ *Μουστοξύδην* ἐν Ἑλληνομνήμονι σ. 385 κ. ἔ *Legrand* Bibliographie hellénique... aux XVe et XVIe siècles. Ἐν Παρισίοις. 1885. Τόμ. Α' σ. LXXXVIII.— *Δαυρ. Βροκίνη* Βιογραφικὰ σχεδάρια. Ἐν Κερκύρα. 1887 Τεύχ. Α' σ. 156.— *Σπυρ. Δεβιάξη* Μία Σπαρτιατικὴ οἰκογένεια ἐν Κερκύρα, ἐν Σπαρτιατικῷ Ἡμερολογίῳ Ἔτ. Η' (1907) σ. 36 κ. ἔ.

³ *Legrand* ἐνθ' ἂν. σ. LXXXIX σημ. 3.

ταύτης προτάσσεται ἀφιερωτικὴ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Mendoza, ἐν ἧ ὁ Ἀρλένιος πρῶτον μὲν ποιεῖται λόγον περὶ τῶν ἐξ πρώτων βιβλίων τοῦ Πολυβίου, εἶτα δ' ἐπάγεται τάδε· *Quibus ex domestica tua bibliotheca duodecim consequentium librorum epitomen (quam a Coreyra, ex doctissimi senis Jani Moschi suppelectile, nactus eras) nunc primus adjecimus*¹.

Ὡς βιβλιογράφον δὲ γινώσκομεν τὸν Ἰωάννην Μόσχον καὶ ἐκ τῆς πρὸς αὐτὸν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1471 καὶ 1473 γραφείσης ἐπιστολῆς τοῦ Μιχαήλ Ἀποστόλη. Ἐν ταύτῃ ὁ Ἀποστόλης γράφει αὐτῷ καὶ τάδε· *Τὰς δ' Εἰκόνας τοῦ Φιλοστράτου καὶ τὸν Αἰσχύλον οὐκ ἔχοντες ἔχομεν, μεταδοῦναι δ' οὐκ ἔχομεν ἐκγράψασθαι δὲ αὐτὰ καὶ αὐτὸν καὶ ἄλλον γε ὄντινοῦν, καὶ μάλα σοῦ γε χάριν. Ἐπεὶ δὲ δεῖ καὶ ἡμῖν τῶν Ἡθικῶν ἑκατέρων Ἀριστοτέλους τοῦ Πυθικοῦ, ὧν γε δὴ καὶ δεσπότης Θεόδωρος ὁ ἐμὸς, σὺ ταῦτ' ἐκγράψας αὐτοῦ, ἐγὼ τε τῆδε ὧν γε σοι δεῖ, ἀλλήλους ἀγαθῇ τύχῃ τοῖς ἐφειτοῖς ἀμειψώμεθα*².

Καὶ ὁ υἱὸς δὲ τοῦ Ἰωάννου Γεώργιος εἶνε γνωστὸς εἰς ἡμᾶς ὡς βιβλιογράφος τῶν ἐν τῷ *Vaticanus graecus 1379* περιλαμβανομένων ὕμνων τοῦ Καλλιμάχου, οὓς ἔγραψεν ἐν Κερκύρα τῷ 1496, καθ' ἃ μανθάνομεν ἐκ τοῦ ἐξῆς σημειώματος, γεγραμμένου ἐν τέλει αὐτῶν· *Coreyrae conscripsit m. Georgius Moschus Callimachi hymnos hosce anno Domini 1496 iij cal. maias*. Τὸ λατινικὸν τοῦτο σημείωμα δὲν προέρχεται ἐξ αὐτοῦ τοῦ Μόσχου, ἀλλ' ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Κρητὸς βιβλιογράφου Πέτρου (*Pietro Candido*) ἐγγράψαντος καὶ ἄλλα σημειώματα εἰς τὸν κώδικα³.

¹ *Graux* Essai sur les origines du fonds grec de l'Escorial. Ἐν Παρισίοις. 1880 σ. 177-8 καὶ σ. 240 σημ. 1. — Ἠερῶλ. *Miller* Catalogue des manuscrits grecs de la bibliothèque de l'Escorial σ. 339.—*Leyraud* Bibliographie hellénique... aux X^{ve} et XVI° siècles Τόμ. Α σ. LXXXIX σημ. 3.

² *Noiret* Lettres inédites de Michel Apostolis Ἐν Παρισίοις. 1889 σ. 133.

³ *Nolhac* La Bibliothèque de Fulvio Orsini. Ἐν Παρισίοις. 1887 σ. 151.

27.

ς' αἰῶνος. — Νικόλαος Ἐλεάβουρκος.

Ἐγραφεν οὗτος τὸν ὑπ' ἀρ. 2577^Α κώδικα τῆς ἐν Παρισίοις Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης, περιέχοντα τὴν σχεδोगραφίαν Μανουῆλ τοῦ Μοσχοπούλου, τινὰ τοῦ Λιβανίου καὶ ἄλλην ὅλην¹. Ἐν φ. 98^α ἀναγινώσκονται τάδε κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ φίλου τοῦ κ. Οmoné πρὸς με· *Ἐἴληφε τέρμα νῦν τὸ παρὸν βιβλίον | ἔργον τῆς γραμματικῆς τοῦ σοφοτάτου τε ρήτωρος ἀνδρὸς καλὴν λάμποντος ἀστέρος δίκην | ἐν φιλοσόφοις ἅμα καὶ τοῖς ἀρίστοις | κλησιν Μανουῆλ σοφοῦ τοῦ Μοσχοπούλου, | ἐν εὐτελεῇ χειρὶ μᾶλλον καὶ εὐλαχίστη | Νικολάου πέλοντος Πελοποννήσου | Ἐλιαβούρκου δὴ πέφυκως ἐκ χωρον | Σπαρτιάτης, ἧς γὰρ ἐπικέκληται αὐθις | καὶ Λακιδάμων εἰς Βελαγράδων | τετυχῶς χῶρον ἐκ πεπραίνης δυσφόρως γὰρ ἐστι τῷ τρόπῳ εἰρηθῆναι².*

Ἦτο δὲ οὗτος πιθανώτατα αὐτὸς ὁ πατὴρ τοῦ γνωστοῦ διδασκάλου καὶ ιεροκήρυκος τῆς μεγάλης ἐκκλησίας Θωμᾶ τοῦ Ἐλεαβούρκου³. Ἄξια δὲ παρατηρήσεως εἶνε ἐν τῷ σημειώματι τοῦ Παρισιακοῦ κώδικος πρῶτον μὲν ὁ δημωδέστερος τύπος τοῦ οἰκογενειακοῦ ὀνόματος Ἐλιάβουρκος, δεύτερον δὲ ἡ δήλωσις τῆς Σπάρτης ὡς πατρίδος τῶν Ἐλεαβούρκων ἀντὶ

¹ *Omoné Inventaire sommaire des manuscrits grecs de la Bibliothèque Nationale* Τόμ. Γ' σ. 7 κ. ἐ. Ὁ αὐτὸς κ. *Omoné* ἐν τῷ Πίνακι τῶν βιβλιογράφων τῷ προτασσομένῳ τοῦ βιβλίου τούτου Τόμ. Α' σ. XLVII ἀναγράφει τὸν βιβλιογράφον τοῦτον ὑπὸ τὸ ὄνομα Nicolas Peloponnésos, ou de Sparte.

² Οἱ στίχοι εἰς οὓς ἐχώρισα τὸ σημείωμα δὲν εὐοδοῦνται πάντες ἐνεκεν ἴσως παραγνωσεῶς τινῶν χωρίων.

³ Ἴδε περὶ τοῦ Νικολάου Ἐλεαβούρκου καὶ τοῦ Θωμᾶ, ὡς μοναχοῦ Θεοφάνους μετωνομασθέντος, *Μουσοξύδην* ἐν Ἑλληνομνήμονι σ. 617 κ. ἐ. καὶ *Σάθαν* ἐν Νεοελληνικῇ φιλολογίᾳ σ. 144. Δὲν γινώσκω δὲ πόθεν ἀρύεται ὁ Σάθας, ὅτι ὁ πατὴρ τοῦ Θωμᾶ Νικόλαος γενόμενος μοναχὸς μετωνομάσθη Νεῖλος

τῆς μέχρι τοῦδε γνωστῆς Κορώνης, εἰ καὶ τὸν οἶκον εὕρισκομεν καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Πελοποννήσου. Εἶνε δ' ἄλλως ὁ οἶκος παλαιός, ἀνερχόμενος μέχρις αὐτῶν τῶν χρόνων τῆς φραγκοκρατίας ἐν Πελοποννήσῳ. Ὁ George la Vulge μνημονεύεται ἤδη ἐν τῷ *Livre de la Conqueste*¹. Ὁ δὲ οἶκος τῶν Λαβούλων ἢ Διαβούρκων «σώζεται ἀκόμη ὡς πατριά εἰς τὴν Γιάννιτσαν τῶν Καλαμῶν, περιλαμβάνων τὰς οικογενεῖας Πολίτου, Ξανθάκη, Σκόκου, Λιάκουρη καὶ Μωράκη»².

28.

1539.—Στρατηγόπουλος.

Ἐγραψε τὸ ὑπ' ἀρ. 53 Τετραευάγγελον τῆς ἐν Ἀνδρῳ μονῆς τῆς Ἀγίας, οὗ ἐν φ. 206^α σημειοῦνται τάδε· Ἐγράφη τὸ παρῶν βιβλίον χειρὶ τοῦ εὐτελοῦς Στρατηγοπούλου τοῦ τὸ παλαιὸν γένος ἔλκοντος ἀπὸ Σπαρτιάτις τῆς τῶν Λακεδαιμόνων· καὶ οἱ ἐντυχόντες αὐτῷ εὐχεσθε καὶ συγχωρῆτε αὐτῷ Ἐν τῇ νήσῳ Ἀντρῶ τῷ ἀπὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως ἀφλθ' ἔτει ἰνδικτιῶνος ιβ' μηνὸς Δεκεμβρίου κ'³.

Αὐτὸ ἤδη τὸ ἐπώνυμον εὐτελῆς τὸ συνοδεῦον τὸ ὄνομα τοῦ Στρατηγοπούλου δεικνύει, ὅτι οὗτος ἦτο μοναχός. Πράγματι δ' ἐξ ἄλλου σημειώματος τοῦ κώδικος 99 τῆς αὐτῆς μονῆς διδασκόμεθα, ὅτι οὗτος ὑπὸ τὸ ὄνομα Στρατονίκου μοναχοῦ ἐμόναζεν ἐν τῇ αὐτῇ μονῇ τῆς Ἀγίας, εἰς ἧς τὴν ἀνακαίνισιν συνετέλεσε μετὰ τοῦ μοναχοῦ Μακαρίου τοῦ κατὰ κόσμον Δο-

¹ *Buchon Recherches historiques sur la principauté Française de Morée.* Ἐν Παρισίῳ. 1845 σ. 355. Πρὸς. Ἄδ. Ἀδαμαντίου Τὰ χρονικά τοῦ Μορέως ἐν Δελτίῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἐταιρίας Τόμ. 7' σ. 594 (καὶ ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι τοῦ χωριστοῦ τεύχους).

² Ἄδ. Ἀδαμαντίου ἐνθ' ἀν. σ. 595 κ. ε.

³ Σπυρ. Π. Λάμπρου Κατάλογος τῶν ἐν τῇ κατὰ τὴν Ἀνδρον μονῇ τῆς Ἀγίας κωδίκων ἐν Ἐπετηρίδι Παρνασσοῦ Ἔτ. Β' (1898) σ. 188 (χωριστοῦ τεύχους σ. 55).

μινίκου Δελαγραμμάτικα (Ντελλαγραμματικῆ). Ἔχει δὲ τὸ οἰκεῖον μέρος τοῦ σημειώματος ἐκείνου ὧδε· Τὸ παρὸν βιβλίον ὑπάρχει τῆς σεβασμίας μονῆς τῆς Παναγίας τῆς Ἁγίας τῆς ἐν τῇ νήσῳ Ἄνδρου ἧτις πρότερον μὲν παλαιὰ οὖσα καὶ σημεῖον μόνον φέρουσα ναοῦ, καὶ ἀδομένη καὶ ὀνομαζομένη Ἁγία, διὰ συνδρομῆς καὶ μερικῆς δαπάνης Μακαρίου τοῦ μοναχοῦ τοῦ κατὰ κόσμον Ντελλαγραμματικῆ Δομένεγου καὶ τοῦ λογιωτάτου Στρατηγοπούλου τοῦ ἐπ' ὀνομασθέντος Στρατονίκου μοναχοῦ καὶ τῆς ἐλεημοσύνης τῶν Χριστιανῶν ἀνεκτίσθη καὶ ὠκοδομήθη, καὶ εἰς ὃ νῦν ὁρᾶται σήμερον δυνάμει θεοῦ ἤλθεν, μετὰ τε τοῦ πλησίον πύργου καὶ τινων κελίων τῶν ἐνασκουμένων καὶ τῆς περιοχῆς τοῦ τοίχου καὶ τινων ἀφιερωμάτων εἰς οὐσιασιν ταύτης τῆς θείας μονῆς τῆς Ἁγίας¹. . . Καὶ ἐγράφησαν μὲν ταῦτα, καθ' ἃ σημειοῦται ὑπὸ τοῦ γράψαντος τὸν κώδικα, ἐν ἔτει ζπε' ἦτοι 1577, ἀλλ' ἀναφέρονται εἰς χρόνον ἀρχαιότερον.

Δὲν θὰ ἦτο ἴσως τολμηρὸν νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ὁ Στρατηγόπουλος οὗτος ἦτο ἀπόγονος τοῦ οἴκου εἰς ὃν ἀνήκεν ὁ ἀνωτέρω ὑπ' ἀρ. 25 Καῖσαρ Στρατηγός.

29.

εξ' αἰῶνος. — Ἄνωνυμος.

Ὁ ὑπ' ἀρ. 654 τῶν ἐκ τῆς Λαύρας Σάβα τοῦ ἡγιασμένου εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων μετενεχθέντων κωδίκων, περιέχων Νομοκάνονα γεγραμμένον τὸν δέκατον ἑβδομον αἰῶνα, μετηνέχθη κατὰ τι ἐν αὐτῷ σημείωμα εἰς Ἱεροσόλυμα ὑπὸ Παγκρατίου ἱερομονάχου ἐκ Μυστρᾶ, χωρίου Ἀρκασᾶ².

¹ Αὐτόθι σ. 228 (χωριστοῦ τεύχους σ. 95).

² Ἄθ. Παπαδοπούλου Κεραμέως Ἱεροσολυμιτικὴ βιβλιοθήκη Τόμ. Β' σ. 635 ἀρ. 654.

30.

1644-1683. — Παρθένιος πρῶτην Εὐρυσθένης.

Ἐγραψεν ὁ πρῶτην ἐπίσκοπος Εὐρυσθένης Παρθένιος τοὺς ἐξῆς κώδικας:

α) τῷ 1645 τὸν ὑπ' ἀρ. 27 [24] τῆς ἐν Θεράπναις μονῆς τῶν Ἁγίων Τεσσαράκοντα, περιέχοντα τὰς Κατηχήσεις Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου. Ἐν φ. 86^α. + Ἐγρᾶφη τὸ παρὸν ἐν τῇ σεβασμίᾳ μονῇ τῶν Ἁγίων Τεσσαράκοντα, χειρὶ Παρθενίου οἰκτροῦ, καὶ ἀφιερῶθη ἐν αὐτῇ κατὰ τὸ ἀχμε^{ον} ἔτος τῆς θεογονίας. + Ὁ ταπεινὸς ἐπίσκοπος πρῶτην Εὐρυσθένης Παρθένιος¹.

β) τῷ 1646 τὸν ὑπ' ἀρ. 57 [32] κώδικα τῶν τριῶν λειτουργιῶν ἐν τῇ αὐτῇ μονῇ, οὗ ἐν φ. 22^α ἀναγινώσκονται τάδε: + π θ ν^{ος} α χ ερῶς (= Παρθένιος ἀρχιερεὺς). Θεοῦ τὸ δῶρον καὶ Παρθενίου πόνος².

γ) τῷ αὐτῷ ἔτει τὸν ὑπ' ἀρ. 32 [43] κώδικα τῆς αὐτῆς μονῆς, περιέχοντα τὰς εὐχὰς τοῦ Θηκαρᾶ καὶ ἄλλας μετὰ δύο βίων ἁγίων. Ἐν φ. 68^ς τὸ σημείωμα τόδε:

αχμς'

πθ'νος (= Παρθένιος)³.

δ) τῷ 1652 τὸν ὑπ' ἀρ. 31 [11] κώδικα τῆς αὐτῆς μονῆς, περιέχοντα τὸ Κυριακοδρόμιον Μαξίμου τοῦ Πελοποννησίου. Ἐν φ. 331^α τάδε: Θεοῦ τὸ δῶρον καὶ Παρθενίου πόνος. Ἐν δὲ φ. 332^α. Ἐτελειώθη τὸ παρὸν βιβλίον διὰ χειρὸς ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ καὶ ἁμαρτωλοῦ, Παρθενίου ἀρχιερέως τοῦ

¹ Ν. Βέη Κατάλογος τῶν χειρογράφων κωδίκων τῆς ἐν Θεράπναις μονῆς τῶν Ἁγίων Τεσσαράκοντα ἐν Ἐπετηρίδι τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Παρνασσοῦ "Ἐτ. Κ' 1904) σ. 100 (χωριστοῦ τεύχους σ. 26 κ. ἐ.).

² Αὐτόθι σ. 135 (χωριστοῦ τεύχους σ. 43).

³ Αὐτόθι σ. 122 (χωριστοῦ τεύχους σ. 30).

Πελοποννησίου ἐν χώρᾳ Ἀναβρυτῆ¹. Κατὰ τὸ αχνβ^{ον} ἔτος, τῆς θείας οἰκονομίας... μηνὶ Μαρτίῳ 5^η. Εὗρηνται δ' αὐτόθι καὶ οἱ ἐξῆς στίχοι:

Γόνυ μὲν ζεύξας, καὶ κάραν ὑποκλίνας,
χειρὰς ἐκτείνας πρὸς τὰς θείας τετραδάς,
τὴν θεόσδοτον ἐκπεπλήρωκα βίβλον.

Παρθένιος τλήμων, ἐσθλῶν πάντων ξένος².

ε) τῷ αὐτῷ ἔτει τὸ ὑπ' ἀρ. 4 [2] Εὐαγγέλιον τῆς αὐτῆς μονῆς, κοσμούμενον ὑπὸ εὐγράμμων ἐπιτίτλων καὶ κακοτέχνων εἰκόνων τῶν Εὐαγγελιστῶν. Ἐν φ. 341^α τὸ σημείωμα τόδε: Τὸ παρὸν... εὐαγγέλιον, ἐγράφη ἐν τῇ... μονῇ τῶν Ἁγίων Τεσσαράκοντα μαρτύρων. Διὰ χειρὸς ἐμοῦ τοῦ... Παρθενίου ἀρχιερέως τοῦ πρώην Εὐρυσθενούς· καὶ οἱ μαγισκοντες, εὐχεσθε διὰ τὸν Κύριον... Ἐτει ἀπὸ τῆς νσάρκου οἰκονομίας, τοῦ... Ἰησοῦ Χριστοῦ αχνβ μηνὶ Ἰουλίῳ, ἰνδικτιῶνος 5^{ης}. Ὀλίγον δὲ κατωτέρω φέρεται ἡ ὑπογραφή: + Ὁ ταπεινὸς ἐπίσκοπος πρώην Εὐρυσθενῆς Παρθένιος³.

31.

1662. — Δημήτριος ἱερεὺς καὶ σακελλάριος.

Ἐγραψε τὸν ὑπ' ἀρ. 68 [23] κώδικα τῆς ἐν Θεράπναις μονῆς τῶν Ἁγίων Τεσσαράκοντα, περιέχοντ' ἀκολουθίας ἁγίων κατ' ἐκλογὴν καὶ τινα ἐκ τοῦ Τριψδίου καὶ τοῦ Πεντηκοσταρίου. Ἐν φ. 136^α εὗρηται τὸ σημείωμα τόδε: + Διὰ χειρὸς ἐμοῦ τοῦ ἀμαθούς Δημητρίου ἱερέως καὶ σακελλαρίου Χρύσαφας κατὰ τὸ αχξβ ἔτος τὸ σωτήριον...

Χρύσαφα εἶνε ἡ πρωτεύουσα τοῦ δήμου Θεραπνῶν⁴.

¹ Ἀναβρυτὴ εἶνε χωρίον τοῦ δήμου Βρυσεῶν.

² Ν. Βέη Κατάλογος κτλ. σ. 121 (χωριστοῦ τεύχους σ. 29).

³ Αὐτόθι σ. 100 (χωριστοῦ τεύχους σ. 8).

⁴ Αὐτόθι σ. 140 (χωριστοῦ τεύχους σ. 48).

32.

ειη' αἰῶνος. — Ἱερεμίας διδάσκαλος.

Ἐκέκτητο οὗτος τὸν δέκατον ὄγδοον αἰῶνα δύο κώδικας, ἀποκειμένους νῦν ἐν τῇ κατὰ τὰς Θεράπνας μονῇ τῶν Ἀγίων Τεσσαράκοντα, καὶ δὴ α') τὸν ὑπ' ἀρ. 24 [54] περιέχοντα Ἀδήλου Λογικὴν. Ἐν φ. 1^α. Καὶ τοῦτο πρὸς τοῖς ἄλλοις Ἱερεμίου διδασκάλου ἐκ Γεωργίτζη¹.

β') τὸν ὑπ' ἀρ. 62 [53] περιέχοντα Λογικὴν τινα, ἴσως τὴν τοῦ Βλεμμύδου. Ἐν φ. 1^α. Καὶ τοῦτο πρὸς τοῖς ἄλλοις Ἱερεμίου διδασκάλου ἐκ Γεωργιτζίου².

Ἐἶνε δὲ τὸ Γεωργίτζη χωρίον τοῦ δήμου Πελλάνης ἐν Λακεδαίμονι.

33.

1706. — Ἱγνάτιος ἱερομόναχος.

Ἐγραψε τὸν ὑπ' ἀρ. 3 [1] ὑπὸ πεποικιλμένων ἀρχικῶν γραμμᾶτων καὶ ἐπιτίτλων διάκοσμον κώδικα τῆς ἐν Θεράπναις μονῆς τῶν Ἀγίων Τεσσαράκοντα, περιέχοντα τὰ ἐπ' ἐκκλησίας ἀναγινωσκόμενα εὐαγγέλια. Ἐν φ. 338^α ἀναγινώσκειται τὸ σημεῖωμα τόδε· Τὸ παρὸν θεῖον καὶ ἱερὸν εὐαγγέλιον ἐγράφη ἐν τῇ σεβασμίᾳ μονῇ τῶν ἁγίων Τεσσαράκοντα μαρτύρων. Διὰ χειρὸς ἐμοῦ τοῦ εὐτελοῦς καὶ ἁμαρτωλοῦ Ἱγνατίου ἱερομονάχου ἐκ χώρας Ζηγκυήνου. Καὶ οἱ ἀναγινώσκοντες εὐχεσθε διατὸν Κύριον. Καὶ εἴ τι ἂν σφαλερὸν εὔρητε, διορθώσατε· ἀνθρώπινον γὰρ τὸ ἁμαρτάνειν. Ἐτεῖ ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας: ~ αψς

¹ Ν. Βέη ἐνθ' ἀν. σ. 117 (χωριστοῦ τεύχους σ. 25).

² Αὐτόθι σ: 138 (χωριστοῦ τεύχους σ. 46).

μηρί, Νοεμβρίῳ: ~ Ἰνδικτιῶνος ιδ: ~ δς τις οὖν ἀποξενώσει αὐτὸ, ἐκ τῆς εἰρημένης θείας μονῆς ἔστω ἀφωρισμένος... Ταπεινὸς Ἰγνάτιος ἱερομόναχος: ~

Λέγων δ' ἐκ τῆς χώρας Ζηνηκλήνου ὁ βιβλιογράφος ἐννοεῖ τὰ νῦν λεγόμενα Τζίντζινα, χωρίον τοῦ δήμου Θεραπνῶν τῆς Λακεδαιμόνου κατὰ τὸν τοῦς κώδικας τῆς μονῆς ταύτης περιγράφαντα κ. Ν. Βέην¹.

34.

1728. — Παρθένιος Καλημέρης μητροπολίτης Λακεδαιμονίας.

Ἐκέκτητο τὸν ὑπ' ἀρ. 9 [12] Νομοκάνονα τῆς ἐν Θεραπναις μονῆς τῶν Ἁγίων Τεσσαράκοντα, οὗ ἐν φ. 303^α εὐρίσκομεν γεγραμμένα τάδε· Ἐγράφη μὲν μετὰ κόπου πολλοῦ ὑπὸ χειρὸς ἐμοῦ τοῦ εὐτελοῦς καὶ ἁμαρτωλοῦ. Διὰ δαπάνης δὲ καὶ ἐξόδου, τοῦ πανιερωτάτου καὶ λογιωτάτου μητροπολίτου [τῆς] ἁγιωτάτης μητροπόλεως Λακεδαιμονίας... Παρθενίου τοῦ Καλημέρι εἰς τὸν γ^{ον} χρόνον τῆς ἱεραρχίας αὐτοῦ... Ἐν ἔτει... αψκη. 1728 ἐν μηνὶ Ὀκτωβρίου ιβ. 12 εἰς τὸν Μηστρά².

35.

1730. — Ἰωακείμ ἱερομόναχος.

Ἐγραψε τὰς τρεῖς λειτουργίας τὰς περιεχομένας μετὰ τῶν ἀπολύσεων τῶν δεσποτικῶν ἑορτῶν καὶ τινων εὐχῶν ἐν τῷ κώδικι 160 τῆς ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει μονῆς τοῦ Ἐσφιγμένου. Ἐν τέλει τῆς λειτουργίας τῶν προηγιασμένων ἀναγινώσκονται τάδε· Χεῖρ ι ω α κ μ ι ρ μ ν χ ο υ τοῦ Πελοποννησίου, ἐκ πόλεως Λακεδαιμονίας αψλ'. Ὁ κώδιξ κοσμεῖται ὑπὸ τῶν εἰκό-

¹ Ν. Βέην ἐνθ' ἀν. σ. 99 (χωριστοῦ τεύχους σ. 7).

² Αὐτόθι σ. 104 (χωριστοῦ τεύχους σ. 12).

νων τοῦ Χρυσοστόμου καὶ τοῦ μεγάλου Βασιλείου, ὑπὸ ἐπιτί-
τλων καὶ κομφῶν ἀρχικῶν γραμμάτων, ἀλλ' ἄγνωστον ἂν
ταῦτα ἐγράφησαν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ βιβλιογράφου ἢ ἡ διακόσμη-
σις τοῦ κώδικος ἐτελέσθη ὑπ' ἄλλης χειρός¹.

36.

1752-1760 — Θεόδωρος ἱερέυς.

Ἐγράψεν ὁ ἐκ Χρύσαφας τοῦ δήμου Θεραπνῶν ἱερέυς Θεό-
δωρος δύο κώδικας τῆς ἐν τῷ δήμῳ ἐκείνῳ μονῆς τῶν Ἀγίων
Τεσσαράκοντα.

α) τῷ 1752 τὸ ὑπ' ἀρ. 43 [10] Κυριακοδρόμιον Μαξίμου
τοῦ Πελοποννησίου. Κατὰ τι σημεῖωμα ἐν φ. 175^α ὁ κώδιξ
οὗτος ἐγράφη τῇ 8 Ἰουνίου 1752 χειρὶ Θεοδώρου ἱερέως ἐκ
τῆς χώρας Χρύσαφας συνδρομῇ τοῦ καθηγουμένου τῶν Ἀγίων
Τεσσαράκοντα παπᾶ κῦρ Ἰγνατίου².

β) τῷ 1760 τὸ ὑπ' ἀρ. 8 [78] Θεοτοκάριον Ἀγαπίου μο-
ναχοῦ, οὗ ἐν φ. 110^δ ἀναγινώσκομεν τὸ σημεῖωμα τόδε· Ἐτε-
λειώθη τὸ παρὸν Θεοτοκάριον, διασυνδρομῆς τοῦ πανοσιωτά-
του ἡγουμένου τῶν Ἀγίων Τεσσαράκοντα μαρτύρων· παπᾶ
κῦρ Ἰγνατίου· εἰς ψυχικὴν αὐτοῦ σωτηρίαν· χειρὶ Θεοδώρου
ἱερέως ἐκ χώρας Χρυσάφης· κατὰ τὸ σωτήριον ἔτος ἀψξ
Μαΐου ιδ' ³.

Ἐπανόρθωσις.

Μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ προηγουμένου τεύχους περιῆλθέ
μοι παραγγεληθεῖσα φωτογραφία τοῦ φύλλου τοῦ ὑπ' ἀρ. Ω-
Π-5 κώδικος τῆς ἐν τῷ Ἐσκουριάλῳ βιβλιοθήκης τοῦ περιέ-
χοντος τὸ ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι Τόμ. Δ' σ. 164 ση-

¹ Σπυρ. Π. Δάμπρου Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἁγίου Ὄρους
ἑλληνικῶν κωδίκων. Ἐν Κανταβριγίᾳ. 1895 Τόμ. Α' σ. 189.

² Ν. Βέη ἐνθ' ἀν. σ. 127 (χωριστοῦ τεύχους σ. 35).

³ Αὐτόθι σ. 103 (χωριστοῦ τεύχους σ. 11).

μείωμα τοῦ βιβλιογράφου Νικολάου Μαλωταρᾶ τὸ παραληφθὲν ἐκ τοῦ Καταλόγου τοῦ Ἐμμανουήλ Miller. Κατὰ τὴν φωτογραφίαν δὲ ταύτην ἐκδίδω ἐνταῦθα πληρέστερον καὶ ὀρθότερον τὸ σημείωμα ἐκεῖνο ἔχον ὡδε· Ἐτελειώθη ἡ παροῦσα βίβλος ἐν μηνὶ Νοεμβρίῳ, ἰνδικτιῶνος δεκάτης· ἔτους ςωκ', παρὰ συνεργείας καὶ ἐξόδου τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ οἰκείου τῷ κραταιῷ καὶ ἀγίῳ ἡμῶν αὐθέντη καὶ βασιλεῖ κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Πολεμιανίτου, ἐν τῇ κατὰ τὸν με (=Μυστρᾶν ἢ μᾶλλον Μορῆαν) ἡ χώρα τῆς Λακεδαίμονος· διὰ χειρὸς Νικολάου ἱερέως καὶ πρωτεκδίκου μητροπόλεως Λακεδαιμονίας τοῦ Μαλωταρᾶ· καὶ οἱ ἐντυγχάνοντες ταύτη, εὐχεσθέ μου τῷ^ω ταλαιπόρῳ^ω λαβεῖν τῶν ἐπταισμένων τὴν συγχώρησιν· ἵνα καὶ ὑμῖν ἔλεως γένηται Κύριος· γέγραπται γὰρ, Ἐν ᾧ μέτρῳ μετρήτε, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν † † † †

Ἐκ τοῦ πιστοῦ τούτου ἀντιγράφου ἐξηγεῖται καὶ τὸ ἀπόρημα ὅπερ εἶχον ἐκφράσει ἐν τῷ προηγουμένῳ τεύχει, γράψας τάδε· « Ἄλλ' ὅμως παρατηρητέον, ὅτι τὰ σημειούμενα ὑπὸ τοῦ βιβλιογράφου, καθ' ἃ ὁ δαπανήσας πρὸς γραφὴν τοῦ κώδικος Πολεμιανίτης ἦτο οἰκεῖος τοῦ αὐθέντου καὶ βασιλέως Ἰωάννου, δὲν ἀναφέρονται εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην Παλαιολόγον οὐδ' εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην τὸν Καντακουζηνόν, ὧν ἀμφοτέρων ἡ ἀρχὴ εἶνε μεταγενεστέρα τοῦ ἔτους 1311, καθ' ἃ ἡ ἐγγραφή ὁ κώδιξ. Μένει δὲ ὅλως ἀνεξήγητον τίς εἶνε ὁ Ἰωάννης οὗτος ὁ μνημονευόμενος ἐνταῦθα »². Καὶ δὴ ἐκ τῆς ὀρθῆς γραφῆς Ἰωάννου ἀντὶ τοῦ ὑπὸ τοῦ Miller παραναγνωσθέντος Ἰωάννη γίνεται δῆλον, ὅτι Ἰωάννης ἦτο ὁ Πολεμιανίτης ὁ χάριν τοῦ κώδικος δαπανήσας καὶ ὄχι ὁ αὐτοκράτωρ, οὗ οἰκεῖος ἦτο ὁ Πολεμιανίτης, ἦτοι ὁ τῷ 1311 ἀρχῶν Ἀνδρόνικος Α' Παλαιολόγος.

¹ Αἱ λέξεις κατὰ τὸν με εἶνε γεγραμμέναι, καθ' ὅσον ἔξεστιν ἰδεῖν ἐκ τῆς φωτογραφίας, δι' ἄλλης χειρὸς ἄνωθεν διαξέσματος πιθανῶς.

² Νέου Ἑλληνομνήμονος Τόμ. Δ' σ. 165.